

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Mærkedage i 2014

Chakoten bringer i årets første nummer årets militærhistoriske runde mærkedage

400 år

17. november 1614: Sjællandske Kompagni af Skånske Regiment Knægte (senere Sjællandske Livregiment) oprettes. Fyenske Kompagni af Jydske Regiment Knægte (senere Fynske Livregiment) oprettes.

350 år

22. april 1664: Frederiksdode skifter navn til Fredericia.

28. oktober: Første indkvartering af soldater i Kastellet.

300 år

8. februar 1714: Gottorperne overgiver fæstningen Tønning til den danske belejringshær under general Scholten.

250 år

18. januar 1764: Artillerikorps etableres og får den 28. november navnet Det kgl. Artillerikorps. Kronens Artilleriregiment kan uofficielt regne sin oprettelse fra den 18. januar.

21. april: Generalhvervekommissionen oprettes. Nedlægges den 23. april 1909.

200 år

14. januar 1814: Freden i Kiel. Frederik VI fraskriver sig Norge for sig selv og sine efterkommere. Som erstatning får Danmark svensk Pommern.

17. januar: Danmark erklærer Frankrig krig som følge af en af bestemmelserne i Kieler-freden. Inden danske tropper kommer i kamp, er freden imidlertid sluttet mellem Frankrig og de allierede.

150 år

11. januar 1864: Kongelig resolution bestemmer, at der skal rejses en mølle i Kongens Bastion i Kastellet, en hollandsk vejrmølle. Møllen er stadig bevaret på Kastelsvolden som den eneste af de mange, der fandtes på Københavns volde. Samme dag oprettes 5. og 6.

Fæstningskompagni i Dannevirkestillingen. 5. Kompagni nedlægges den 2. november s.å. og indgår i 1. Fæstningskompagni. 6. Kompagni nedlægges 1. december s. å. og indgår i 3. Fæstningskompagni.

Fra filmen 1864.

1. februar: Efter et ultimatum, hvis krav alene af tidsmæssige årsager ikke kan opfyldes, går en prøjsisk og østrigsk hær på 57.000 mand over Ejderen, og Danmark er dermed i krig med disse to stormagter.

2. februar: Kampen ved Mysunde. Prøjsere under prins Friederich Carl forsøger at overskride Slien, men bliver trods stor talmæssig overlegenhed i mandskab og artilleri slået tilbage.

3. februar: Kampen ved Kongshøj og Jagel. Østrigerne under feltmarskal Gablenz kaster de danske forposter foran Dannevirke tilbage til hovedstillingen.

6. februar: Kampen ved Sankelmark. Brigaden Max Müller 1. og 11. Regiment (senere Danske Livregiment og Falster-ske Fodregiment) standser østrigerne og sikrer den danske hærs tilbagetog fra Dannevirke.

22. februar: Forpostkamp ved Dybbøl.

29. februar: Rytterfægtningen ved Vorbasse.

8. marts: Rytterfægtningen ved Højne Kro. Samme dag Kampen ved Vejle.

17. marts: Forpostkamp foran Dybbølstillingen. Et dansk udfald mislykkes, og prøjsere driver danske forposter tilbage til kort afstand fra skanserne.

23. marts: Aarøes Stregkorps oprettes. Nedlægges den 17. august 1864.

28. marts: Mislykket prøjsisk angreb ved Dybbøl.

29. marts: Overfaldet i Assendrup.

30. marts: Rytterfægtningen ved Hjortsballe Kro.

Episode fra slaget ved Sankelmark.

18. april: Stormen på Dybbøl. Efter en forudgående voldsom artilleribeskydning stormer prøjsere de sønderskudte skanser. Trods hårdnakket modstand fra samtlige deltagende danske afdelinger og en glimrende indsats af 8. Brigade, 9. Regiment (senere Dronningens Livregiment) og 20. Regiment (senere tilknyttet Prinsens Livregiment) erobres skanserne, og den danske hær må under svære tab forlade Sundevad og gå tilbage til Als. Vi mister 4.800 mand, heraf ca. 1.700 døde og sårede; prøjsere mister 1.200 mand.

29. juni: Kampen på Als. Prøjsere går om natten i både over Allsund og bemægtiger sig halvøen Arnkilsøre, hvorfra de hurtigt trænger frem over selve øen. De danske forsvarstyrker, der indsættes spredt, bliver overalt drevet tilbage med store tab og samles ved Kegnæs, hvor de indskibes og sejles til Fyn.

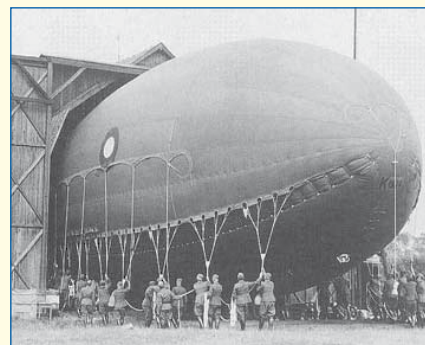
3. juli: Affæren ved Lundby.

30. oktober: Freden i Wien mellem Danmark på den ene side og Prøjsen og Østrig på den anden. Danmark afstår hertugdømmerne Slesvig og Holsten og får sydgrænse ved Kongeåen.

100 år

21. april 1914: Ny kaserne i Holbæk indvies.

1. august: 4. og 5. Artilleribataljon oprettes. Nedlægges den 20. december 1918. Samme dato formeres Sikringsstyrken. Ophæves 31. marts 1919.

1914: Ballonparken rettes under Fæstningsartilleriet. Kom senere under Hærens Flyvetropper, mistede alt materiellet under krigen og blev officielt nedlagt den 31. december 1947.

50 år

15. maj 1964: Dansk forkommando af FN-tropper lander på Cypern, hovedstyrken med ca. 1.000 mand ankommer den 20. maj.

13. oktober: FN-skolen oprettes under Sjællandske Luftværnsregiment. I 1965 ændres navnet til FN Afdelingen.

Kilde: "Hærens mærkedage" udgivet af Hærens Operative Kommando 2008. Redaktion: Hærens Militærhistoriske Arbejder ved oberstløjtnant C.S. Volden.

Anden Slesvigske Krig

1864

Bogens omslag viser Jørgen Sonnes maleri "Fra Dybbøl først i April", malet i 1871. Det hænger på Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot.

Paradoksernes krig 1864

To museer markerer krigen i 1864 med en ny bog

Gennem 2014 vil 150-året for Anden Slesvigske Krig 1864 blive markeret på forskellig vis. Sønderborg Slot og Tøjhusmuseet vil markere krigen med særudstillinger og skoletjenestetilbud og har desuden i fællesskab udgivet en rigt illustreret bog "Anden Slesvigske Krig 1864 – Forhistorie, forløb og følger".

Bogen er skrevet af to eksperter på området, museumsinspektørerne Inge Adriansen fra Museum Sønderjylland – Sønderborg Slot og Jens Ole Christensen fra Tøjhusmuseet.

Det er en stor mundfuld på blot 45 sider, men det er en overskuelig og letlæselig bog, som på kort plads redegør for tiden op til krigen, forløbet ved Dannevirke, Sankelmark, Dybbøl, Als og Helgoland, fredslutningen i Wien for at afslutte med en række afsnit om de politiske, kulturelle og geografiske perspektiver, som krigen medførte, og som ikke kun vedrørte samtiden, men også kan ses i nutiden.

Bogen redegør for, at det var en paradoksernes krig: Den danske helstat blev genoprettet efter Første Slesvigske Krig, uden at de grundlæggende problemer, der havde ført til krigen, var blevet løst, og regeringen lod sig presse til at føre en udenrigspolitik, der udfordrede det øvrige Europa, uden nøgternt at overveje, hvilke muligheder det danske forsvar havde i en konflikt med de tyske stater.

Frontalforsvaret

Desuden betragter bogen rømningen af Dannevirke som dybt paradoksal, fordi der var en katastrofal mangel på forståelse mellem det politiske og det militære

niveau i Danmark. Tilsvarende ser bogen forsvaret af Dybbøl som et paradoks, fordi man forsatte forsvaret, selvom det militært set var udsigtsløst.

Militærhistorisk ligger bogens centrale afsnit i beskrivelsen af de forsvarsplaner, som blev drøftet i 1850'erne med hovedvægt på frontalforsvaret. Med frontalforsvaret ville man tvinge angriberen til at operere mod et område, som var fordelagtigt for forsvaret, og det skulle ske ved at befæste det smalleste sted på den jyske halvø ved Dannevirke.

Frontalforsvaret var i forsvarsplanlægningen oprindeligt tænkt at skulle have en kortere varighed, men Dannevirke-stillingen fik en dominerende plads i forsvaret, der ikke svarede til dens reelle militære værdi.

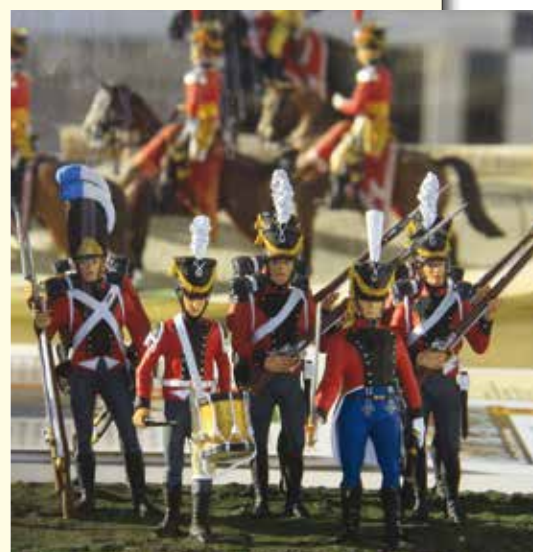
Bogen er en glimrende introduktion til 1864-begivenhederne, der som få har sat sig så dybe spor i vores fælles erindring, og bogen er en god inspiration til videre læsning. Bagest i bogen er der således en liste over museer, slagmarker og litteratur.
H.D.

Bogen koster 50 kr. (ekskl. forsendelse) og kan købes i museumsbutikkerne eller bestilles på museernes hjemmesider, hvorfra den også kan downloades gratis i pdf-format.

Chakoten

INDHOLD

- 2** Militærhistoriske mærkedage 2014.
- 3** Paradoksernes krig 1864.
- 4** Heino Døygaard: Luftkrigen over Danmark.
- 6** Evan M.C.S. Elsmark: L'École de Mars 1794. En efermerisk militær institution under den franske revolution.
- 14** Henrik Denman: Breve fra danske soldater ved fronten.
- 16** Helle Sihm: " ...et væsen, umuligt at klassificere". Ny bog om Napoleon.
- 17** Ny bog: Fire års krigsfangenskab.
- 18** Generalforsamling den 2. april 2014.
- 20** Samarbejde med Dansk Militaria Forening.
- 21** Siden sidst.
- 22** Julemødet 2013.
- 25** Redaktøren orienterer.
- 26** Mødekalender 2014.

Forsiden.

Grenader og infanterister af Oldenburgske Infanteriregiment set på Chakotens flotte særudstilling om Danmarks deltagelse i Napoleonskrigene i Nordtyskland 1813 på Rødovre Bibliotek. Foto: Finn Hillmose.

Egnen omkring Lemvig i Vestjylland er Danmarks mest internationale hjørne, i hvert fald hvad angår bynavne. Her ligger jo Paris, London og Rom. Selvfølgelig er der oprindelig Jantelov bag navnene, for "de andre skal ikke tro, at de er mere end os".

Paris i Vestjylland har godt nok kun syv indbyggere, og kirken i Rom er ikke nogen Peterskirke, men Rom har en lille tysk flyveplads fra besættelsestiden, og det er den, som skal omtales i det følgende.

Det var på himlen over Vestjylland, den største allierede og tyske flyaktivitet og de fleste luftkampe i Danmark foregik under besættelsen, bl.a. med mange bombeangreb mod tyskerne flyveplads ved Aalborg, og tyskerne havde flere alternative små nødflyvepladser i området, hvor man stadig kan se bunkers. Selv de små tyske flyvepladser kunne nemlig være veritable fæstningsanlæg. Mest befæstet var nok den store Karup Flyveplads, som dengang hed Grove, men her skal som et af de små steder omtales den lille flyveplads ved Rom.

Den ligger ca. 5 km syd for Lemvig ved den lille landsby Rom og er nok ikke særlig kendt. Her fik tyskerne allerede kort efter besættelsen 9. april 1940 ryddet 600 hektar skov og anlagt en militærflyveplads med en enkelt start- og landingsbane med særlig hårdført græs. Pladsen skulle 1941-42 bruges som en fremskudt nødlandingsplads for tørløbne jagerfly i deres forsvar mod allierede overflyvninger og ved deres patruljeflyvninger langs den jyske vestkyst. Datidens jagerfly havde jo ikke særlig lang rækkevidde, før de løb tør for brændstof, men deres nærmeste hovedbase var den ved Rødslet, som tyskerne kaldte Aalborg West, og som blev udsat for mange engelske bombeangreb.

Allerede i 1941 blev flyvepladsen i Rom angrebet af britiske bombefly, som

Under besættelsen anlagde tyskerne flere flyvepladser og skinflyvepladser, og i Aalborg og København havde tyske vandfly deres baser

Af Heino Døygard

Luftkrigen ov

dog kun forårsagede mindre materielle skader og sårede en dansk arbejdsmand. Da der i 1942 blev anlagt en større tysk flyveplads ved Grove (nu Karup), blev Rom en reserveflyveplads, og desuden havde tyskerne den større Aalborg West. I Roms "Ungarerlejr" ved flyvepladsens sydgrænse blev 2-300 ungarske hjælpetropper indkvarteret i 1943.

IRom var beredskabet to fly, som regel Messerschmitt Me-109 eller Me-110, sidstnævnte en hurtig og frygtet natjager, som nedskød mange allierede fly. For at forvirre angribende allierede bombefly anlagde tyskerne to skinflyvepladser i

nærheden i Klosterheden, en øst for Vilhelmsborg Kro og en syd for Gudum.

Vil man se det hele på Rom Flyveplads, er det en 6,3 km lang vandretur. Tyskerne gik grundigt til værks, og da pladsen var anlagt, var der en græslandingsbane, 2,5 km betonrullebaner, 24 åbne felthangarer uden tag, men med sløringsnet, ammunitions- og benzindepoter, antiluftskyts (flak), et vandværk, mandskabsbunkere til hver 20 mand, to betonstøbte branddamme på 20 x 30 meter med buede kanter, så de fra luften lignede naturlige søer, et el- og vandværk samt en stor reparationshangar (nu nedbrudt). På strategiske steder blev der bygget i alt 210 maskingevær-bunkere, og der var flere zig-zag formede skyttegrave. Det hele var indhegnet med 265 km pigtråd, og udenfor var området mineret med over 2.000 panserminer og godt 1.600 fodfolksminer.

Det største anlæg på flyvepladsen var hospitalsbunkeren, der stadig kan ses, men husk at medbringe en lommelygte. Bunkeren har i alt 21 rum i to etager, og inde i den er der en planche over Rom flyveplads som den så ud dengang. Klosterheden Statskovdistrikt har udgivet en glimrende brochure med kort og forklaringer til en vandretur på Rom flyveplads. Brochuren kan også fås på Lemvigs turistkontor.

Efter krigen blev Rom Flyveplads brugt til flygtningelejr for op til 10.000 tyske flygtninge, men det er en anden historie, som en lokalhistoriker på Lemvigegn har skrevet en hel bog om.

Udviklingen af jagerflyet Bf 109 eller ME 109 på Messerschmitt Flugzeugwerke AG i Augsburg startede i 1933. Bf 109 var Luftwaffes primære jagerfly under 2. verdenskrig og deltog bl.a. i Slaget om England. Flyet blev løbende forbedret gennem hele krigen, så det kunne holde trit med hovedparten af sine modstandere. Sammenlagt er det beregnet, at der er bygget omkring 32.000 eksemplarer af Bf 109.

Bf 110 var en to-motors jagerbomber, som også blev produceret i en natjager-version. Ved et præcisionsangreb den 9. april tidligt om morgenen, ødelagde 9 stk. Bf 110 de danske kampfly i Værløselejren. Der blev produceret omkring 6000 Bf 110, hvoraf omkring halvdelen var natjagere og ca. 500 var opklaringsfly.

er Danmark

Tyske (og engelske) skinflyvepladser

Til vildledning af fjendtlige engelske fly anlagde tyskerne i Danmark ret hurtigt efter besættelsen 9. april 1940 28 skin- eller attrapflyvepladser (tysk: Scheinhafen, engelsk: dummy eller decoy pladser) ret tæt ved de rigtige flyvepladser. De skulle vildlede angribende allierede fly til at bruge deres kræfter og bomber på nytteløse ikke-militære mål. På de rigtige flyvepladser blev landingsbanerne malet i forskelligfarvede felter, så de faldt mere i med omgivelserne og de omkringliggende markers farver.

Så vidt muligt placerede tyskerne flyattrapper, udrangerede fly, kopierede civile bygninger, installationer o.a. på skinflyvepladserne for at vildlede på en sandsynlig måde, men selvom de var dygtige til det, blev det ofte afsløret af englændernes rekognosceringsfly. Fx var det påfaldende, hvis luftfotos viste, at et (attrap)fly stod på det samme sted uge efter uge. Især i Tyskland brugte de vildledningslys, der skulle se ud som de sporingslys, stifinderfly havde nedkastet for at hjælpe bombe-fly på vej.

Selvfolgelig oprettede englænderne også skinflyvepladser, og de var også gode til det. Allerede juni 1940 havde de ca. 70 "dummy airfields" placeret mellem deres mange flyvepladser. Nogle af disse skinflyvepladser var komplette med gode flyattrapper af træ, og de fleste af dem havde falske "landingslys" til at vildlede tyske bombe-fly om natten.

Desuden havde man "Starfish" lysbomberne, der med deres lys så ud, som om de var nedkastet af tyske stifinderfly for at markere bombemål.

I England virkede "Starfish" så godt, at deres lys fx i begyndelsen af december 1940 tiltrak Luftwaffe til at nedkaste 66 bomber, der skulle være nedkastet over Bristol. Et andet eksempel er at "Starfish" på Hayling Island fik tyskerne til at nedkaste 170 bomber, 32 faldskærmsminer og hele 5.000 brandbomber.

Ifølge den tyske radiopropaganda dagen efter havde angrebet gjort stor skade på byerne Derby og Nottingham, men i virkeligheden var angrebets eneste ofre to køer og et par høns!

Tyske vandflyvepladser

Ud over sin betydning for tyskernes besættelse af Norge blev flyvepladsen ved Rødslet ved Aalborg (af tyskerne kaldet Aalborg West) en vigtig base for tyske opklaringsfly (vandfly). Ved Nørholm nær vandflyverbasen Aalborg See lå der også en "snydebase" (skinbase), for at englænderne skulle kaste deres bomber et uskadeligt sted, men for vandflyene ved Aalborg var der på Limfjorden dog lidt vanskelige start- og landingsforhold grundet byens nærliggende skorstene og andet højtliggende.

Fra Aalborg skulle vandflyene rekognoscere øst og vest for Limfjorden, og Aalborg var i det hele taget fra besættelsens begyndelse et meget vigtigt bombemål for engelske fly, men flyvepladsen var stærkt befæstet med luftskyts (flak). Fra Aalborg West kunne tyske bombe-fly let flyve på operationer over England, og det gjorde de.

Vandflyverne blev brugt til at rekognoscere over Nordsøen og Skagerrak, genere engelsk skibsfart, bekæmpe u-både og redde nedskudte flys piloter. I Skagerrak lykkedes det endda et tysk vandfly 5. maj 1940 at tvinge en britisk u-båd til at overgive sig, hvorefter den forsmædeligt for Royal Navy blev bugseret ind til Frederikshavn. Det var første gang i krigshistorien, at et fly opbragte en u-båd.

Området omkring Limfjorden var på flere måder velegnet som et uddannelsessted for flere Luftwaffe enheder. ▶

Arado 196 var den tyske flådes (Kriegsmarine) standard flyvemaskine. Der blev produceret 541 eksemplarer på Arado Flugzeugwerke i Warnemünde. Arado 196 blev anvendt til havrekognoscering, eskortering af konvojer, sømineudlægning og ubådsbekæmpelse. På de større tyske krigsskibe blev den anvendt til katapultudskydning. Efter endt tjeneste blev den løftet op på katapulten igen ved hjælp af en kran.

Luftkrigen over Danmark

He 115 var en vandflyver fra Heinkel Flugzeugwerke, der udover rekognoscering og minelægning kunne anvendes som torpedobombefly

Ud over vandflyverpladsen ved Aalborg oprettede tyskerne også en ved Thisted længere vestpå ved fjorden. Pladsen lå ved Dragsbæk og havde en nærliggende skinflyvebase, som dog ikke narrede englænderne. De lod sig heller ikke narre af, at tyskerne brød krigens love ved at påmale nogle af vandflyverne med Røde Kors mærker, så dem skød de bare ned, da de havde opdaget bedraget.

Vandflyverbasen ved Thisted fik dog aldrig den store betydning, og i anden halvdel af 1944 flyttede tyskerne installationerne til en kilometer nord for Ebeltoft. Men endnu i april 1945 var Ebeltoft See ikke helt færdig og kom aldrig i brug.

Seefliegerhorst København See

En af søkrigens mest markante tyske vandflyvertyper var den halvstore og langtrækkende "flyvende træsko" (Blohm & Voss Bv 138A), der i Danmark især holdt til i den tyske flybådsbase København See ved Refshaleøen

i Københavns Havn på den danske marines gamle flyvestation på Margretheholm. Denne base var tilfældigvis lige før besættelsen i 1940 sat i stand, så den var lige til at benytte.

Strategisk lå basen for tyskerne ideelt, da den var et godt udgangspunkt for fx jagten på russiske u-både i Østersøen, hvor tyskerne havde lidt store skibstaber. Ellers blev København See mest brugt til træningsenheder, så den var ikke helt så betydningsfuld som vandflyverbasen ved Aalborg.

Sammen med Dornier Do-18 og Heinkel He-115 vandflyvere foretog flyet Blohm & Voss Bv-138 rekognoscering og mineudlægning i Nordsøen, men Bv-138 blev også brugt i Biscayabugten, i Nordatlanten og i arktiske områder. He-115 var i øvrigt anerkendt som en af de bedste vandflyvere under krigen m.h.t. start- og landing fra vand. Flyet havde et langt drivhusagtigt cockpit, og det kunne medføre både bomber og magnetiske miner, så

flyet lavede en vis ravage i den allierede skibsfart i krigens første år.

Vandflyvene blev også brugt til søredningstjeneste, og her havde vandflyet Arado-196 særlig gode egenskaber i forbindelse med start- og landing på vand i høj sø. Flyet kunne ligesom "Den flyvende Træsko" Bv-138A for særlige modeller i krigens første år katapultstarte fra flere af de store tyske krigsskibe for at spare dyrebart brændstof og dermed få større rækkevidde under rekognosceringen. Nogle kunne endda blive genoptaget til søs fra u-både i vandoverfladen.

"Anders And" flyet i Sortedamssøen

Fra vandflyverbasen København See kunne københavnerne ind imellem se og høre den i udlandet Bv-138A kaldte "Flyvende træsko". I københavnerviddet blev flyet kaldt "Anders And" som følge af flyets langnæsede snude og den snalrende dybe lyd fra de tre dieselmotorer.

Flyet havde tre Junker Jumo dieselmotorer på hver 880 HK, og besætningen var på 5-6 mand.

Flyets historie går tilbage til 1939, hvor det store tyske skibsværft Blohm & Voss ved Hamburg - der også byggede det helt ukonventionelle fly Bv-141b - lancerede den særprægede 3-motorers vandflyver Bv-138A - til rekognoscering og patruljeflyvninger over havet, hvor flyet gjorde god tjeneste.

Det var et stabilt fly, men alligevel var der under træning en del uheld i Danmark. Alligevel var flyet populært hos besætningerne, bl.a. fordi det var robust og godt armeret.

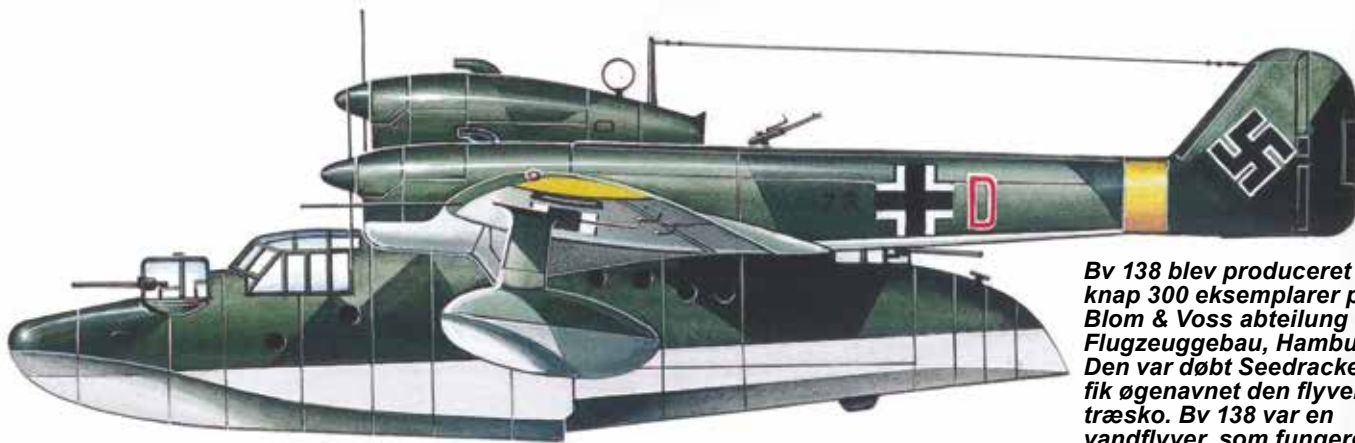
Flyet havde to halebomme, og da det var godt bevæbnet, klarede det sig godt mod fjendtlige angreb trods den lave hastighed. Det kunne være op til 18 timer i luften og derfor patruljere over store afstande i Nordatlanten og i Østersøen.

Motorerne kunne dog sætte ud, så der var flere nødlandinger.

Således måtte et fly under besættelsen lande i Københavns Havn og kilede sig fast under Knippelsbro. Maj 1944 måtte

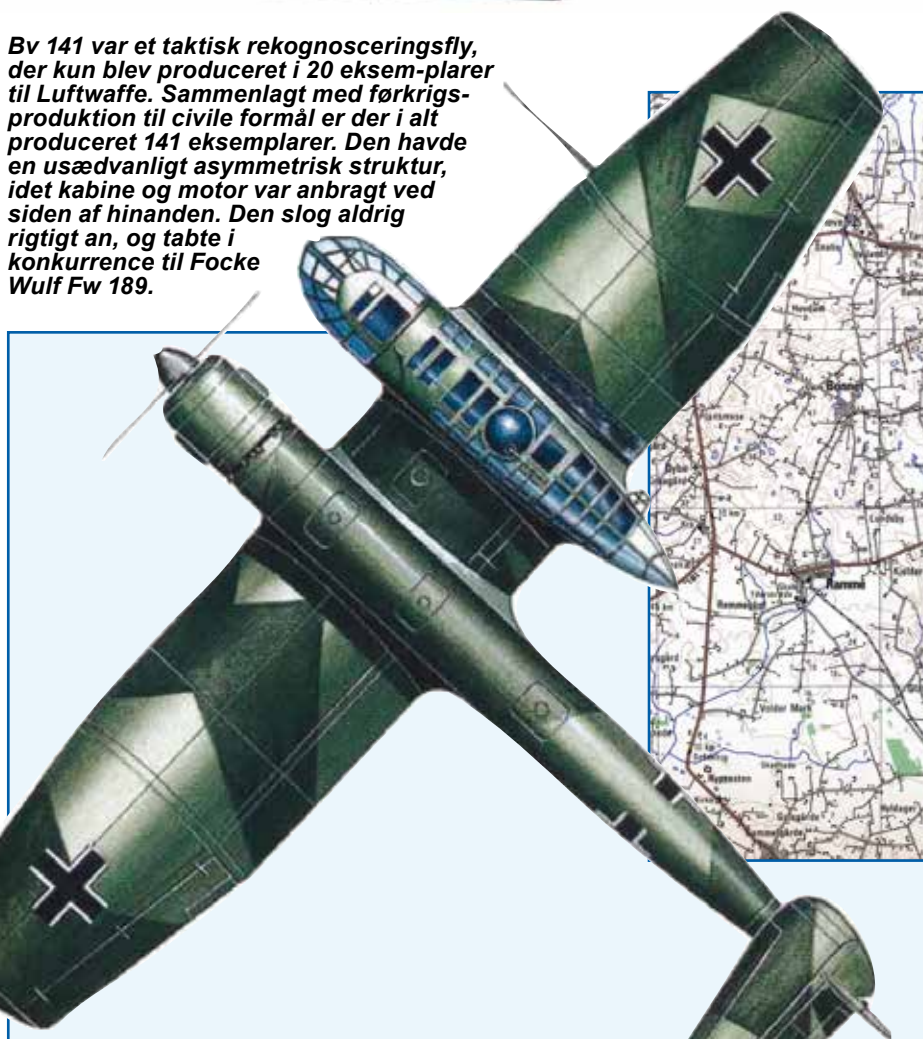

Do 18 var en vandflyver udviklet til Luftwaffe på Dornier Flugzeugwerke, men den var faktisk næsten taget ud af brug, da krigen startede og erstattet af mere moderne typer. Den blev dog fortsat anvendt til rekognoscering og træning. Lufthansa fik leveret 5 eksemplarer før krigen til brug på interkontinentale ruter over Atlanten. En Do 18 på flyvning over Vesterhavet var den første tyske flyver, der blev skudt ned i krigen.

Bv 138 blev produceret i knap 300 eksemplarer på Blom & Voss abteilung Flugzeuggebau, Hamburg. Den var døbt Seedræcke men fik øgenavnet den flyvende træsko. Bv 138 var en vandflyver, som fungerede som et langtrækkende havrekognosceringsfly.

Bv 141 var et taktisk rekognosceringsfly, der kun blev produceret i 20 eksemplarer til Luftwaffe. Sammenlagt med førkrigsproduktion til civile formål er der i alt produceret 141 eksemplarer. Den havde en usædvanligt asymmetrisk struktur, idet kabine og motor var anbragt ved siden af hinanden. Den slog aldrig rigtigt an, og tabte i konkurrence til Focke Wulf Fw 189.

Kort over flyvepladsens placering i Klosterhede plantage markeret med et fly i en cirkel i centrum af kortet ca. 5 km syd for Lemvig langs vejen til Ringkøbing.

et eksemplar nødlande på Sortedams-søen i København, hvor to besætningsmedlemmer og en dansker ved søbreden omkom.

Flyet blev helt ødelagt, og tyskerne fjernede hurtigt resterne, så færrest muligt kunne se denne for dem negative hændelse. Efter krigens ophør og Tysklands kapitulation maj 1945 var der to af disse fly tilbage i København og 19 ialt i hele Danmark.

Nogle af flyene blev ophugget i Aalborg og andre i England, og ved et flyvestævne i København 1. juli 1945 blev efterladte flyvende træsko skammelig brugt som demoskydemål for en stor mængde tilskuere.

"Angrebet" blev udført af en engelsk eskadrille af Typhoon jagere.

De sammenstykkede rester af et senere opfisket Bv-138 fly kan i dag ses på Danmarks Tekniske Museum i Helsingør.

Vandflyene var vigtige for den tyske Kriegsmarines observationer over havområder, men efter at de store tyske krigsskibe i 1944 havde udspillet deres rolle, ophørte produktionen af Aradoerne, som der hidtil var lavet over 500 styk af.

Førnævnte Blohm & Voss lancerede i øvrigt et af Anden Verdenskrigs vel nok mest særprægede fly, Bv-141. Det var et 1-motoret fly, hvor cockpittet sad

asymmetrisk ude på flyets højre (og forlængede) vinge for at øge besætningens udsyn! Bagest på kroppens venstre side sad en enlig, men forstørret halefinne, der kompenserede for asymmetrien.

Trods det mærkelige udseende fløj flyet faktisk godt, men projektet druknede dog i bureaukrati og kritik af en for svag motor, og kun et enkelt eksemplar nåede frem til praktisk brug i Luftwaffe.

Artiklens forfatter har udgivet over 80 bøger og er ved at færdiggøre en bog om luftkrigen over Danmark under besættelsen. Her skriver han om en ikke særlig kendt lille tysk flyveplads i Vestjylland.

Kilde: 1) Hjemmesider om tyske fly 2) Flugzeuge und Hubschrauber der Luftwaffe des Heeres und der Kriegsmarine 1933-1945, Hans-Jürgen Becker og Ralf Swoboda, 2005 Motorbuch Verlag, Stuttgart, Tyskland.

L'École de Mars, 1794

En efermerisk militær institution under den franske revolution 1.del

Revolutionære regimer har altid haft en forkærlighed for at indoktrinere ungdommen og organisere den i paramilitære korps, til fremme af magthavernes politiske mål. Således opstod da også tanken under den Store Franske Revolution at oprette en ideologisk inspireret militærskole for ungdommen, *École de Mars*. Undervisningen havde til formål at forberede drenge og unge mænd som "sande republikanske soldater" og indpode dem revolutionens doktriner, således at de kunne bidrage til at "kappe roden til den gamle samfundsordnings klassestruktur og religiøse principper", og dermed skabe grobund for tidens revolutionsidealer og den jakobinske ideologi, både i hæren og iblandt befolkningen. Trods sin korte eksistens har denne efermeriske institution både militærhistorisk og uniformologisk interesse.

Baggrund

Kongedømmets officersskoler var med revolutionen blevet nedlagt, da de almindeligvis havde været forbeholdt adelen og derfor betragtedes som royalistiske og kontrarevolutionære. Man ophævede således *Cadets-gentilshommes* i januar 1791 og landets forskellige *Écoles militaires* i september samme år. Ud fra revolutionens princip om ligestilling, rekrutteredes officerskorpset i stedet for enten ved forfremmelse af revolutionær-orienterede underofficerer eller ved valg blandt soldaterne. De tidligere uddannelses-

Fig. 4. Elever med trommeslager, tambourmajor og folkerepræsentant (kommissær) 1794.

Militærskolen *École de Mars* skulle ikke blot skulle uddanne officerer og soldater, men skolen skulle også gøre de unge til dydige og rettænkende republikanske borgere

Af Ivan M.C.S. Elsmark

principper anså man som forældede og udemokratiske, og skulle erstattes af en ny "*méthode révolutionnaire*".

Krigen, der var udbrudt i 1792, havde medført generaludskrivninger og samtidig stort behov for krudt og våben. For at afhjælpe denne mangel havde Velfærdsudvalget foretaget et interessant forsøg. Ved loven af 2. februar 1794 var der i Paris blevet oprettet en særlig våbenskole, *École des armes*, til dette formål. Her gennemgik unge mænd i alderen mellem 25 og 30 år, som kunne læse og skrive, et 4 måneders kursus, baseret på "revolutionær pædagogik", hvorefter de blev sendt tilbage til provinserne hvor de skulle virke som instruktører ved nyoprettede våben- og krudtfabrikker. Dette bragte rustningsproduktionen i vejret, hvilket var stærkt nødvendigt i betragtning af Republikkens omfattende krige. Det positive resultat blev tilskrevet de nye pædagogiske principper, som man derfor gerne så overført til ungdommen.

Oprettelsen af *École de Mars*

Tilfreds med dette vellykkede forsøg, forelagde Bertrand Barère¹ den 1. juni 1794, på Velfærdsudvalgets vegne et forslag i Nationalkonventet² til oprettelse af en såkaldt "revolutionær" militærskole kaldet *École de Mars*³. Det var en tid, hvor rædselsherredømmet herskede, og vilje til at fornægte fortiden og ødelægge alt gik hånd i hånd med revolutionære voldshandlinger⁴. Den frygtede lov af 17. september 1793 om de "mistænkte" gav Revolutionstribunalet ubegrænset magt til at sende "folkefjender" til guillotinen, blot baseret på mistanke. Alene i Paris blev der i perioden 14. til 27. juli afsagt ikke mindre end 1306 dødsdomme. Overalt i Frankrig flød blodet, og ingen kunne føle sig sikker.

Masseudskrivningen⁵ (*levée en masse*) efter loven af 23. august 1793 omfattede alle mænd i alderen mellem 18 og 25 år; men også drenge og unge skulle forberedes på "kampen mod konger og tyranner", som det hed. Med højtravende panegyrik erklærede Barère i Konventionsforsamlingen, at skolens formål "ikke blot skulle være at uddanne officerer, soldater, ingeniører, kavalerister, artillerister og intendanten, men skolen skulle have det dobbelte formål, at gøre de unge til dydige og rettænkende republikanske borgere." I sin tale påpegede han, at "medens de feudale kongelige skoler havde haft store bygninger, ydre pragt og luksus, så behøver revolutionens skole blot de åbne sletter ved Sablons, telte, kanoner og våben".

Baseret på den nye revolutionære didaktik skulle eleverne "ikke tynges med pedantisk og tung teori, eller formål-

En efermerisk militær institution under den franske revolution

sløs stram prøjsisk eksercits”. Enhver overflødighed var bandlyst, og de unge skulle opdrages til spartansk levevis og gives praktisk og teoretisk militær og politisk instruktion. De skulle løsrives fra fortidens fordomme og i den nye tids ånd som sande patrioter “være beredte til at bruge deres våben i nationens tjeneste mod tyrannerne”. På statens bekostning skulle denne paramilitære institution optage 3000 unge i alderen 16 til 17½ år (men nogen også betydeligt yngre)⁶, udtaget fra folkets brede lag blandt revolutionære patrioter og de yderliggående *sans-culots*. Alle skulle være ligestillede, og eleverne måtte ikke medbringe penge hjemmefra⁷, ej heller ville de modtage sold fra staten, for som det hed, “ikke at blive korrupte”.

Skolen skulle kantonneres i en teltlejr udenfor Paris på Sablons sletter (mellem Neuilly og Ternes), indtil efterårskulden ikke længere tillod det, og derpå hjemsendes. Ingen skulle nyde nogen materiel eller militær rangsmæssig fordel af opholdet på skolen. Planerne for deres videre skæbne var imidlertid noget vage. Det forventedes, at de i deres hjemstavn ville agitere for revolutionens doktriner, og være rede til at kæmpe mod statens fjender som sande patrioter⁸. Lovforslaget om *École de Mars* faldt i tidens ånd⁹, og blev med begejstring vedtaget af Nationalkonventet, på varm anbefaling af Robespierre, Le Bas, St.-Just og andre jakobinske medlemmer af Velfærdsudvalget. Var der en bagtanke? Det formodes at Jakobinerne i denne institution kan have set et potentielt kampmiddel mod deres politiske modstandere¹⁰. Således udtrykte bladet *Orateur du Peuple* sin frygt for, at “Robespierre og Le Bas kunne havde planer om at lade dem [eleverne] marchere mod Nationalkonventet”. Men det var en mistanke, hvis begrundelse næppe lader sig bevise i dag.

Organisation

Velfærdsudvalget, der på den tid også styrede hæren¹¹, skred hurtigt til værket ved at udnævne de to tilsynsførende folkerepræsentanter Le Bas og Peyssard¹² som fik titlen *commissaire de l'École de Mars*. En artilleriofficer, Borthon¹³, blev attacheret dem for at påskynde den militære organisation. Dernæst udnævntes skolens personale, som foruden “revolutionære dyder” skulle besidde militær erfaring.

Skolens chef blev oberst Louis Florentin Bertèche¹⁴ (også kaldet Lebertèche), udnævnt den 17. maj 1794 med ærestitlen “general”. Han var af Nationalkonventet blevet hyldet for sin tapperhed under slaget ved Jemappes i 1792, og dertil inspirerede respekt ved sine mange sår og stolte militær holdning. Desuden var han engageret revolutionær, ven med Robespierre, hvilket i Velfærdsudvalgets øjne opvejede hans manglende erfaring som overordnet officer og militær begavelse. “Generalen” havde ingen adjutant, men var assisteret af sin næstkommanderende, kaptajn Joseph Blanch, hvis energi, initiativ og påpasselighed markerede ham som en af skolens bedste officerer. Blanch bar titlen “Millerion” og fik midlertidig rang af bataljonschef. Desuden tilknyttedes skolen et lazaret samt et tribunal på seks medlemmer (alle veteraner) til at dømme i straffesager.

Som skolens intendant med ansvar for mundering, heste, fødevarer, regnskabsvæsen m.m. udnævntes den 6. juni 1794 Ferdinand Marie Collet. Denne havde gjort sig bemærket ved sin store energi, da han i Paris førte overopsynet med hærens fængsler, gendarmeridivisionen, remonter og træen. Dertil havde han i 1793 ladet arresteret 20.000 mænd som han lod ekspedere til fronten. Lægekorpsset blev ledet af *chirurgien major* Souberbielle, og skolens lazaret var fordelt over 18 telte. Mars-skolen blev organiseret på en pseudo-klassisk romersk vis i 3 infanterikorps kaldet *Milleries* (*mille = tusind*)¹⁵, hver med 1000 elever. Da man optog en del ekstra elever, oprettedes endnu et korps for de 400 overkomplette. Hver

Millerie havde 10 *Centuries* (*Centuria = 100 mand*) på 100 elever, igen opdelt i 10 *Décuries* (*decuria = 10 mand*), hver på 10 elever.

Hver *Milleries*¹⁶ blev kommanderet af en *Millerion* (officer, nærmest en bataljonschef).

1. *Milleries* havde som chef Devaux, tidligere stabsofficer og stadskommandant; hans korpulente figur gjorde ham uegnet for aktiv, højere tjeneste;

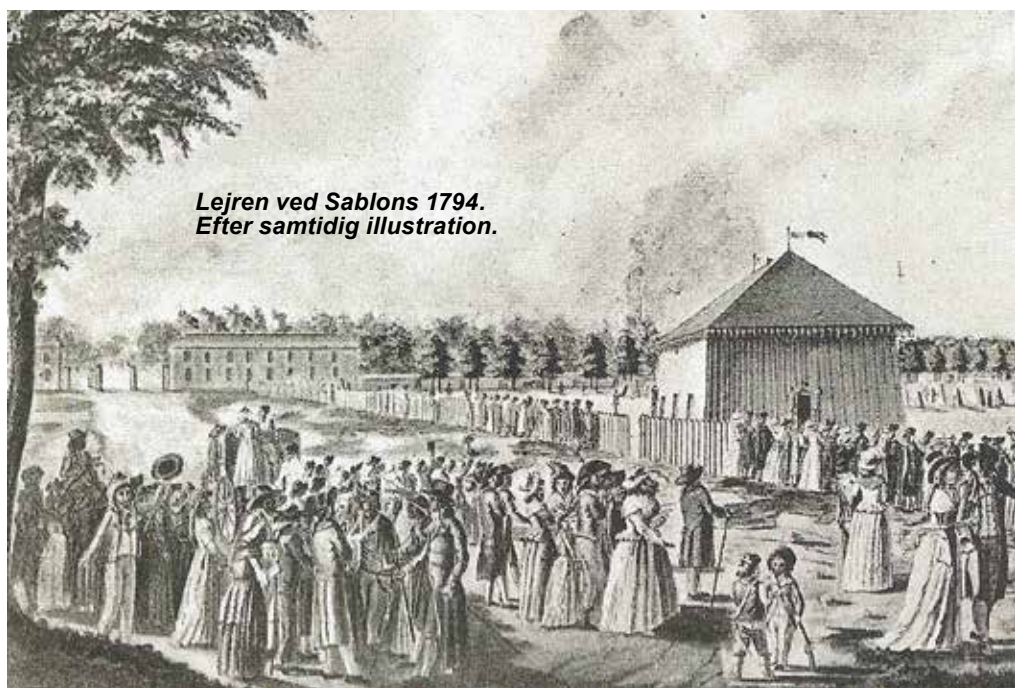
2. *Milleries* chef var Jacques Lécailllette, bataljonschef à *la suite* i Nationalgarden, tidligere officer i infanteriet og som havde været general Lignivilles adjutant¹⁷;

3. *Milleries* chef var Constantin, tidligere kasernekommandant i Paris. Han besad et godt organisatorisk talent og megen patriotisk iver;

4. *Milleries* chef var Cudey, tidligere, stabsofficer og bataljonschef, en ældre vellidt, tapper og dygtig officer der havde kæmpet mod de royalistiske oprørere i Vendé.

Hver *Millerie* bestod af 10 *Centuriers* (*Centuria = 100 mand*), hver med 100 elever, under kommando af en *Centurion* (en subalternofficer). Der var 30 *Centurion* i alderen mellem 25 og 55 år. Som instruktører var de noget uensartede i militær erfaring og uddannelse, men kendte som gode patrioter. Tre-fire omtales som fremragende; seks som svage eller uduelige, resten vurderedes som gode eller meget gode¹⁸.

Hver *Centurie* bestod igen af 10 *Décuriers* (*decuria = 10 mand*) på 10 elever ledet af en *Décursion* (en sergent eller korporal). Disse befalingsmænd var blevet rekrutteret i nogen hast, hovedsageligt blandt underofficerer som befandt

Lejren ved Sablons 1794.
Efter samtidig illustration.

Fig. 2. Elever fra Mars-skolen 1794. Efter stik af E.H. Langlois, som selv var tidligere elev.

sig i Paris, og som havde tjent i nationalgarderne eller de frivillige bataljoner. Mange gjorde god fyldest som instruktører, omend der var visse uduelige elementer, og enkelte blev senere bortvist fra skolen.

For at eleverne kunne lære at kommandere, skulle alle i ti dage gøre tjeneste som decurion (underofficer). Blandt disse blev der trukket lod om, hvem der i de næste ti dage skulle være centurion, og blandt disse igen blev udtaget den elev, der skulle være million i videre ti dage. I den tid, de havde en sådan funktion, var de attachedet en instruktør med den korresponderende rang.

Foruden de ovenfor omtalte fire *Millioner* var der chefinstruktøren Choppin, som ledede eksercits med piken¹⁹, i hvis brug han besad betydelig erfaring. Ved krigens udbrud i 1792 blev befolkningen opfordret til at melde sig til landets forsvar. Da man manglede geværer, blev piken indført ved dekretet af 1. august²⁰ og brugen beskrevet i *Manuel du citoyen armé de la pique*. Piken var under revolutionen blevet almindelig blandt borgere og *sans-culottes*; den sagdes at symbolisere "det frie folk i våben". Carnot²¹ havde lovprist den som "frihedens våben, ... [som var] billig og let at fremstille ... og med hvilken alle borgere bør bevæbnes til fædrelandets forsvar".

Som omtalt, betød organisation i Milierie-korps ikke, at eleverne blot skulle uddannes som infanterister. Undervisningen skulle desuden omfatte tjeneste ved kavaleriet, artilleriet, og de med bedre skolekundskaaber skulle indlæres i konstruktionen af befæstningsanlæg. For hvert af disse fag var der en chefinstruktør og et antal instruktører.

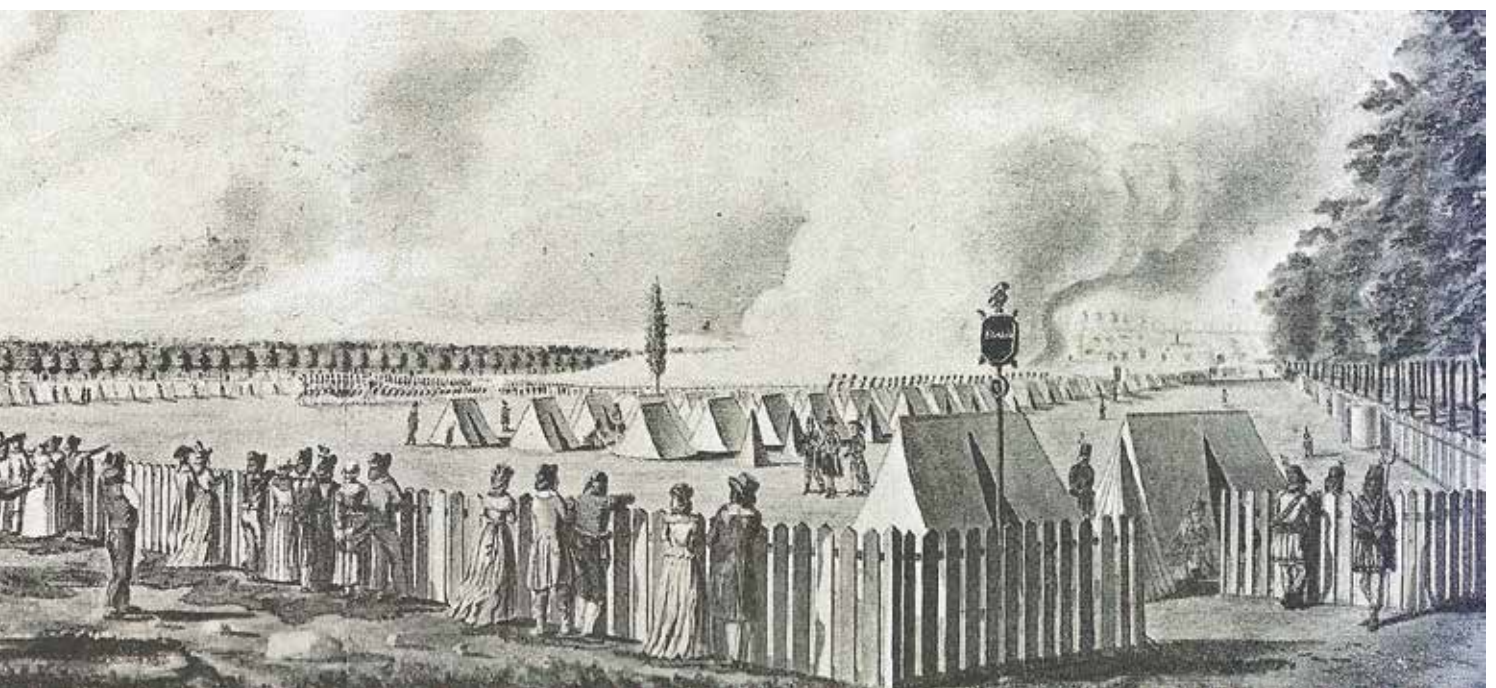
Centurion for kavaleriet var eskadronchef André Fischer, hvis stabschef var François Dard²², og dertil 19 instruktører. En rideskole under berider Lavard var tilknyttet afdelingen.

Chefinstruktør for artilleriet var først artilleriofficeren Maurice Leclercq, men han blev snart udskiftet med den mere energiske kaptajn Rivereau. Der var desuden 10 artilleristruktører og et antal tilfornedede arbejdere.

Chefinstruktør i konstruktion af befæstningsværker var kaptajn Denis Bizot-Charmoy med en stab af 7 ingeniør-officerer og 10 underofficerer. Han var en meget dygtig officer, som i 1801 blev oberst og faldt i Rusland i 1812.

Et musikkorps knyttedes til skolen, bestående af jævnaldrende unge musikere, udtaget fra det Nationale Musikinstitut (fra 1795 betegnet Konservatoriet) i Paris.

På demokratisk vis skulle alle, inkluderet "generalen" og instruktører, kantoneres feltmæssigt i telte; dette gjaldt også for administrationen, militærtribunalet og lazarettet. Efter Peyssards mening skulle skolen, ved sin patriotisme, disciplin og frugalitet efter spartansk forbillede, "være en model for republikkens hære". Som Velfærdsudvalget havde erklæret, "al overflødighed er tyveri fra republikken!" ▶

En efermerisk militær institution under den franske revolution

Eleverne

Mars-skolen havde omkring 3.400 elever²³. Landets 545 distrikter skulle hver stille seks elever, enkelte sendte lidt færre, andre lidt flere; hovedstaden Paris med sin store befolkning sendte 110. De lokale nationale bestillingsmænd (*argent nationale*) var ansvarlige for at udvælge passende kandidater der skulle være opfyldt af "kærlighed til fædrelandet og had til konger og tyranner". Man gav også gyldne løfter til forældrene om en fremtidig karriere for deres børn i republikkens tjeneste. Samtidigt var det en lejlighed for familien til offentligt at demonstrere deres republikanske sindelag, hvilket var vigtigt under rædselsherredømmet. Halvdelen af eleverne skulle udtages blandt børn fra landdistrikterne, resten fra byerne, især børn af sårede frivillige fra revolutionshærene. Ti dage efter modtagelsen af lovebenedigtgørelsen skulle eleverne begive sig til Paris - for mange en lang og anstrengende fodrejse. Hvor de kom frem blev de hyldet af de lokale Jacobinerklubber, og efter hvad samtidige kilder oplyser, var de unge opfyldt med en "spontan begejstring og republikansk iver". Nogle havde tidligere tjent som frivillige i de lokale nationalgarder, men for mange blev militærforholdene og livet fjernt fra hjemmet en ny oplevelse.

Ikke alle elever var skikkede til de barske vilkår og disciplin i teltlejren. Nogle måtte hjemsendes som umodne eller for svagelige til de fysiske anstrengelser. Andre igen blev ekskluderet, da de ikke kunne finde sig til rette med den strenge disciplin. Et andet problem var, at to-tredjedele kun havde modtaget en rudimentær skolelærdom. Ikke mindst for de, der var analfabeter, var det vanskeligt at følge undervisningen, og et senere advancement i hæren udover graden af korporal var dem udelukket²⁴.

Åbning af École de Mars

Ved deres ankomst til Sablons-lejren blev de unge modtaget af en kommissær, som anviste indkvartering, bespisning og mundering. Efter planen skulle eleverne indtræffe den 8. juli, men på grund af de lange afstande ankom nogle flere uger senere, de sidste meldte sig først den 12. august. Således fortæller eleven Langlois²⁵, at han og hans fem kammerater først nåede frem den 28.

Fig. 3. Elev som infanterist og kavalerist. Efter Arthur Chuquet.

juni. Efterhånden som eleverne ankom, blev de fordelt over de fire *Milleries*, men således at de, der kom fra samme distrikt, blev adskilte, for dermed at bryde lokale bånd og undgå fraternisering. De skulle sammensmeltes i et kollektiv, og (som det hed²⁶) blive "børn af den store franske nations familie, gensidigt forbundet i et republikansk broderskab".

Både udvælgelsen og rejsen (mest til fods) til Paris tog sin tid. Den 8. juli 1794 var hen ved 1.500 elever indtruffet i lejren da Mars-skolen officielt blev åbnet med en festlig højtidelighed. Til tonerne af "krigerisk musik" defilerede eleverne stolte forbi de begejstrede tilskuere. Det var et broget skue, da uniformen endnu ikke var færdig, men på tribunen stod folkerepræsentanterne Le Bas og Pessard, som deklamerede: "Når musikken

taler, er de republikanske patrioter utrættelige; ... og vi kan med sikkerhed sige, at eleverne fra Sablons-lejren allerede nu er parate til at give tyrannerne en lektie!"

Efter udsagn fik de unge ved ankomsten en noget brat opvågning fra den lovpriste revolutionære idealverden. Først blev håret tæt klippet (*à la Titus*), til sorg for mange der efter tidens mode havde smukt plejet langt hår. Der var i begyndelsen ingen egentlig uniform, men deres private tøj ombyttedes, så vidt beholdningen rakte²⁷, med en mørkeblå felthue, en lang hvid bluse af groft lærred (som en bondekoft) forsynet med et bælte²⁸. Hertil en vest af lærred eller fløjel og et par overbukser af lærred med hornknapper langs siden. Alt

var i vidt forskellige farver og kvalitet, alt efter hvad depoter og leverandører kunne fremskaffe. Fodtøj omtales ikke, men eleverne har antageligt benyttet det de havde medbragt hjemmefra, ofte træsko, men nogle har sikkert været barfodede, som det ofte var tilfældet blandt befolkningen i landdistrikterne og byernes fattige.

Selv om at eleverne kunne give pariserne indtrykket af “en flok pjaltede og forsømte røver-soldater”, så må det erindres, at hæren på den tid også var yderst dårligt udrustet²⁹, og mandskabet gik ofte i laser og uden sko. Efterhånden erstattes deres provisoriske beklædning med skolens særlige uniform (*vide infra*), men helt afskaffet blev den ikke før midt-september. Også denne uniform fik en særdeles kort levetid, thi allerede i slutningen af oktober blev skolen opløst.

Efter Velfærdsudvalgets mening, opvejedes disse materielle mangler fuldt ud af drengenes spontane revolutionære iver (*l'esprit révolutionnaire*) og ungdommelige begejstring. Måske var det mere ønsketænkning? Realiteten var en anden! Den tidligere elev Langlois skriver, at “intet var så smukt som skolens høje idealer og gyldne fremtidsløfter ... forudsat, at det betragtedes i et fjernt perspektiv”.

Skolens dagligdag

Den store teltlejer på Sablons-sletten var omgivet af et palisadeværk, der spærrede enhver adgang og i begyndelsen blev bevogtet af to veterankompagnier; senere overtog eleverne selv vagten. Det var dem strengt forbudt at forlade lejren eller have samkvem med nogen udenfor denne, selv ikke med familiemedlemmer. Også instruktørerne skulle blive i lejren, men kunne let få udgangstilladelse af “generalen”, hvad en del drikfældige udnyttede. Selv medlemmer af Nationalkonventet måtte indhente forudgående skriftlig tilladelse hos de to tilsynsførende folkerepræsentanter (kommissærer), som nøje overvågede elevernes uddannelse og instruktørernes opførsel.

Efter dekretet af 1. juli skulle indkvarteringen og spisningen være frugal. Alle fik den samme kost: Brød, grønsager og lidt kød, men mængden var i begyndelsen så beskeden, at de unge i voksenalderen ofte gik sultne. Som følge af deres gentagne klager blev mængden noget forbedret, omend fortsat yderst nøjsommelig. Til maden blev der kun drukket vand, hvortil tilsattes efter tidens skik eddike; kun ved særlige lejligheder uddeltes små mængder af vin eller snaps. Dette regime lovpristes af Nationalkonventet som et eksempel på “undervisning i revolutionens dyder”,

hvor ungdommen lærte “spartansk republikansk levevis” og derigennem ville vinde “sundhed og fysisk styrke”. Man havde efter Chéniers mening “skabt en ung koloni af spartanere”, udgået af folkets midte, “energiske og ubændige republikanere”.

Det daglige program var fastlagt som følger³⁰: Reveille hver morgen klokken 5 ved kanonskud og trommer; undervisning fra 5½ til 7½; morgenmad klokken 9. Derpå samledes vagtstyrken der bestod af 350 elever under 4 instruktører. De resterende elever udførte eksercits, rengøring og “republikansk arbejds-tjeneste” - hvad man tidligere i hæren

kaldte “*corvée*” (arbejdskommando), nu en forbudt glose, da den betragtedes som “et levn fra despotiet” (sic.). Fra 12 til 1 spistes et let måltid, fulgt af teoretisk undervisning indtil hvilepausen kl. 4. Hovedmåltidet spistes kl. 5½, efterfulgt af eksercits og aftenundervisning (*école du soir*), indtil retræten blev forkyndt ved et kanonskud klokken 7. Posterne til nattevagterne blev da udsendt og eleverne skulle derpå i fuldkommen stilhed trække sig tilbage til deres telte, hvor de sov på et knippe halm. Ordrebogen viser imidlertid, at man havde vanskeligheder med at holde styr på de unge, ikke mindst om natten. Kan det forbaves? ■

Noter

1. Under *Rædselsherredømmet* (1793-94) var Bertrand Barère de Vieusac (1755-1841), Maximilien Robespierre og St.-Just frygtede medlemmer af Velfærdsudvalget og “ultra-revolutionære”. Barère angives at have været den egentlige ophavsmand til ideen om en revolutionær militærskole.
2. Denne havde den 23. september 1792 afløst den Lovgivende Forsamling. Velfærdsudvalget var dens executive instans og besad næsten ubegrænset magt.
3. Loven blev trykt i *Journal officiel militaire*, 2. semester An II. Betegnelsen “*Mars*” var naturligvis en mytologisk hentydning til den romerske krigsgud.
4. C. Poisson: *L'Armée et la Garde Nationale* (Paris 1858), Vol. 1, side 531.
5. Man havde håbet ar rejse 1,5 millioner mand, men det blev i praksis kun lidt over 400.000. Et tidligere dekret af 24. februar 1793 havde kun givet 165.000 mand.
6. Blandt de der blev optaget var en 14 år gammel trommeslager. Nationalkonventet havde den 23. august 1793 dekretet om en masseudskrivning af mænd i alderen mellem 18 og 25 år. Eleverne var således alle under den værnepligtige alder.
7. Ved ankomsten måtte eleverne deponere alle deres rede penge. Blev det opdaget at nogen havde smuglet penge ind, blev han straffet; en instruktør der havde hjulpet dermed blev bortvist.
8. Som St.-Just sagde: “Det franske folk skal bestå af Jakobiner, kun disse er sande patrioter”.
9. For Barères forslag, se Arthur Chuquet: *L'École de Mars*, 1774 (Paris 1899), kapitel II. Dekretet af 1. juni er trykt i *Journal officiel militaire*, An II, 2e semester.
10. Et lignende formål har f.eks. nazister, bolsjevikere og maoister haft i det 20 århundrede.
11. Frankrig havde på den tid ingen titulær krigsminister. Allerede den 20. april 1793 havde Nationalkonventet afsat samtlige ministre; de erstattedes med 12 kommissioner underlagt Velfærdsudvalget, der på den tid var landets egentlige regering.
12. Begge var Jakobiner og havde stemt for Ludvig XVI's dødsdom. Som medlemmer af Nationalkonventet havde de gjort sig gældende (og frygtede) som befuldmægtigede udsendinge ved hæren. Le Bas var imidlertid vellidt af eleverne, høflig og elegant, medens de frygtede Peyssard, der virkede kold og arrogant. Hele skolens stab, instruktører og andet personale var udnævnte af Velfærdsudvalget.
13. Jean Borthon de la Motte (1755-1812). Kaptajn 1792, deltog i Toulons belejring 1793, oberst 1794.
14. Louis Bertèche (1764-1841) var 39 år gammel, en modig soldat der havde modtaget en æressabel. Han var indtrådt i hæren som 15-årig, løjtnant i gendarmeriet i 1791; gjort sig bemærket ved slaget ved Jemappes i 1792 og udnævnt til kaptajn. I marts 1793 oberst for 16. Ridende Jægerregiment, den 17. maj 1793 chef for Mars-skolen, arresteret ved Robespierres fald den 28. juli, løsladt og genindsat som oberst for det 16. Ridende Jægerregiment den 23. december 1794. Pány såret i 1795 hvorefter han overgik han til veterankompagnierne.
15. Decimal-systemet var set som et revolutionært symbol. Således indførtes den Republikanske kalender den 22. september 1792 (betegnet *An I*), hvorefter hver måned fik 30 dage fordelt over 3 uger af 10 dage (*décades*) samt 5 komplementære dage hvert år. Månederne fik latinske navne: *Brumaire*, *Frimaire*, etc.). Også betegnelsen “regiment” var i 1793 blevet afskaffet som “royalistisk”, og erstattet med “halvbrigade”. For skolens vedkommende gik man endnu videre og indførte en romerske terminologi.
16. Skolens titulære rangsbetegnelser for befalingsmænd var

- ikke en grad i hæren. Instruktørerne blev højere betalt end efter deres grad i hæren. Således lønnedes underofficerer der var *Décourioner* som løjtnanter efter dekretet af 20. august 1794.
17. Ved general René Lignivilles arrestation som “kontra-revolutionær” den 31. maj 1793 blev Lécailllette som hans adjutant slettet af listen over aktive officerer i den regulære hær. I sin hjemegn opnåede han dog en post i Nationalgarden som bataljonchef *à la suite* og kom derfra til Mars-skolen i juni 1794 som *Millieron*. (For adjutanterens forhold under revolutionen, se min artikel i *Chakoten* nr. 2 og 3, 2011).
18. For mere om folkerepræsentanten Moreau, se *Chuquet* (op. cit.) side 317 ff.
19. Piken (kaldet *piques révolutionnaire*, også omtalt som *l'arme des Sans-Culottes*) blev på den tid hyldet som et revolutionært symbol. Jean Louis Carra, journalist og folkerepræsentant, havde især lovprist dette våben, som efter ham ofte omtales som “*Pique à la Carra*”. Det var et stangvåben, bestående af en træstamme med et jernid spidsen, af hvilken betegnet “*maréchal de Saxe*”. Den var mærket A.N. tyklyt patriotisk tydedes som “*Armes Nationales*”, men som mere sandsynligt var fabrikmærket fra “*Ateliers Nationaux*” hvor den blev fremstillet. Stangens reglementerede længde var 8-10 fod (ca. 2,60 - 3,25 meter), men på skolen har den måske været noget kortere af hensyn til de unge elever.
- Piken havde tidligere været et almindeligt folkløksvåben, men gået af brug med indførelse af bajonetter. Den var blevet genindført i mangel af geværer til bevæbning af nationalgarderne. Således var veterankompagnierne bevæbnet med piker og ligeledes de i 1793 hast rejste bataljoner (*levée en masse*). Den fandt sin anvendelse i byerne ved gadekampe og mod kavaleri.
20. *Décret relatif à une fabrication de pique*, 1. august (lov af 2. august 1792); se Eugène Déprez: *Les Volontaires nationaux*. Paris 1908, side 231-232.
21. Lazare Carnot (1753-1823) var en politisk revolutionært engageret artilleriofficer, medlem af Nationalkonventet og Velfærdsudvalget, hvor han var ansvarlig for militæret; Indvalgt i Direktorieregeringen 1795-97, dømt til deportation 1797, benådet 1799, krigsminister og general i 1800.
22. François Dard (1769-1828) var en dygtig og modig kavaleriofficer, oberst 1811. Udnævnt af Napoleon til general i 1815, en forfremmelse ikke anerkendt under Restaurationen.
23. En liste af navne på elever findes i Chuquet (op.cit.) side 253-315. For en samtidig beskrivelse af rekrutteringen og livet på Mars-skolen, se E.H. Langlois: *Souvenirs de l'École de Mars* 1794. (Rouen 1836) og general Gabriel Laffaille: *Mémoires*, 1787-1814, kapitel II. (*La Sabretache* 1930; separat genoptrykt Paris 1997).
24. Denne klausul var indført efter loven af 15. februar 1794.
25. Langlois (op.cit.). Foruden hans beskrivelse, kendes kun den fra endnu en elev, den senere general Gabriel Laffaille (op.cit.). E.H. Langlois blev senere elev hos kunstneren David uden dog at opnå nogen synderlig berømmelse.
26. Chuquet (op.cit.) side 70.
27. Endnu den 27. juli måtte endnu en del elever nøjes med hvad de havde medbragt, enten nationalgardernes uniform eller civilt tøj.
28. Det er interessant at bemærke at en lignende kofte blev benyttet under Ægyptenfelttoget af Dromedarkorps.
29. Velfærdsudvalget havde f.eks. året forinden klaget over forsinkede leveringer, sko med saler af pap, stof og uniformer af ringe kvalitet og infanterisabler med klinger af bly! (Se C. Poisson: *L'Armée et la Garde Nationale*, vol. 3, side 516 ff. (Paris 1859)).
30. Tidspunkterne varierede lidt efter dagslyset og årstiden. Se også Laffailles *Mémoires* (op.cit.) side 54.

Breve fra danske soldater ved fronten

Af Henrik Denman

En ung, dansk mand, Viktor Frandsen, lå den 9. maj 1915 ved fronten i slaget ved byen Arras i Nordfrankrig, der var et vigtigt vej- og jernbaneknudepunkt for de allierede. Han var rejst til Paris i forsommeren 1914 for at opleve verden, men kort efter hans ankomst brød krigen ud, og han lod sig indskrive på et hvervekontor. I marts 1915 var han blevet forflyttet til mitrailleusekompagniet – Wetterstrøms sektion, og han stod nu denne majdag i anden linje i skyttegravene.

Fra tidligt morgen stod de klar, artilleriet torndede uophørligt, og soldaterne spiste, røg og morede sig sammen. Kl. 10 lød ordren til at storme frem. Viktor Frandsen tog sin ammunitionskasse over skulderen, fulgte løbegravene frem, sprang op og løb mod de fjendtlige grave, mens granaterne faldt omkring ham. De første kampe resulterede i, at han sammen med sit regiment tog de tyske linjer.

Blodet var ganske sort

Men prisen var høj. Død og lemlæstelser omgav ham i en sådan grad, at han med sine kammerater måtte træde på tyske lig for at komme frem:

”Til venstre for mig lå en såret. Foran mig til højre lå en anden soldat. Han blev ramt igennem låret og gav sig til at skribe. Hans kammerat til højre kom til for at hjælpe ham, men fik en kugle gennem brystet. Han kom ned til mig. Blodet styrtede ham ud af munden, han lå nu som en død. Så kom han til sig selv og råbte om hjælp.”

Sådan skrev Viktor Frandsen i et brev til sin familie nogle dage senere. Krigens rædsler og granaternes ødelæggelser prentede sig ind i hans hukommelse:

”Nogle var sprunget så nær ved dem, at deres kapper var svættede af krudtslam. Granatstumperne havde klippet tøjet op og skåret langt ind i kroppene. De havde ligget der hele dagen, og blodet var ganske sort. Det var et væmmeligt syn at se det mørke blod på de voksgule ansigter.”

Viktor Frandsen blev såret af en kugle, der gik gennem låret, og kom på hospitalet i Guingamp for siden at blive sendt hjem til Danmark.

Få dage forinden var en anden ung dansker, Kresten Andresen, blevet skadet, da han opholdt sig i stillingerne ved landsbyen Lassigny omkring 60 km syd for Arras, der var forvandlet til en ruinhob, hvor alle civile var evakueret. I modsætning til Viktor Frandsen mødte Kresten Andresen en rutinepræget hverdag ved fronten, men han blev skadet, da han under en patrulje faldt ned i en løbegrav.

På hver sin side

Han blev på grund af benskaden fritaget for fronttjeneste, og til trods for, at han flere gange blev udtaget til overflyttelse til militærhospital i Tyskland, forblev han i Frankrig. Det lykkedes ham ikke igen at gøre tjeneste i skyttegravene, og han kom i stedet til at gøre tjeneste i baglandet ved Reserve Kolonne 21. Først i februar 1916 blev han erklæret rask nok til at kunne indsættes som infanterisoldat, og han blev sendt tilbage til Reserveregiment 86, som deltog i nogle af 1. Verdenskrigs værste kampe i slaget ved Somme. I august 1916 blev han erklæret savnet.

Fælles for Viktor Frandsen og Kresten Andresen er, at de skrev breve fra deres tid som danske soldater under 1. Verdenskrig, og at deres breve nu er udgivet i bogform. Den helt afgørende forskel på de to danske soldater er, at Kresten Andresen var blandt de ca. 26.000 dansksindede soldater, som gjorde tjeneste i den tyske hær under 1. Verdenskrig, mens Viktor Frandsen meldte sig som frivillig i den franske hær og dermed sloges på Ententens side.

Det er ikke første gang, at breve fra danske soldater i den 1. Verdenskrig bliver udgivet. De to nye bøger med breve skrevet af danske soldater ved fronten skal alligevel hilse velkommen, dels fordi de tidligere udgaver er gamle og derfor vanskelige at opdrive, og dels fordi der kun har været begrænset interesse for danske soldaters indsats og soldaterliv under netop den 1. Verdenskrig.

Danskere kom under krigen til at stå på hver sin side. På den ene side de omkring 26.000 dansksindede soldater, som kom fra Nordslesvig – det område, vi i dag kender som Sønderjylland –, og som måtte aftjene deres værnepligt

under tysk lov og ret ligesom andre borgere i Tyskland. På den anden side en gruppe danskere, der meldte sig som frivillige til Ententens styrker, og som gjorde deres indsats på stort set alle fronter og i alle hære. Historikeren Claus Bundgård Christensen anslår, at op mod 1.500 danske statsborgere deltog i krigen i allierede hære, altså kun en brøkdel af det antal dansksindede fra Nordslesvig, der gjorde tysk tjeneste.

I allieret tjeneste

Den ene brevsamling, ”Breve hjem”, indeholder breve fra seks danskere, der meldte sig i allieret krigstjeneste – de tre i den franske Fremmedlegion, de øvrige var tilknyttet de australske og canadiske styrker.

Ifølge udgiveren havde denne gruppe unge danskere forskellige motiver til at melde sig som soldat: Nogle var allerede i tjeneste i f.eks. Fremmedlegionen, da krigen brød ud, andre var rejst til udlandet, f.eks. Canada, for at søge arbejde, da krigen startede, mens andre igen havde udlængsel og søgte eventyret.

Eventyret blev imidlertid hurtigt til barsk og grim virkelighed, som en af brevskriverne, Hugo Sørensen, erfarede. Han deltog i slaget mod tyrkerne ved Gallipoli, der varede et års tid fra starten af 1915 til begyndelsen af 1916, og hvor en fransk-britisk operation skulle erobre den tyrkiske hovedstad Konstantinobel, i dag Istanbul. Man anslår, at 131.000 soldater døde og 262.000 blev såret, og det blev en voldsom oplevelse for Hugo Sørensen.

Han skriver således i et af sine breve, at man måske vil mene, at han overdriper sine rædselsberetninger fra fronten, men at kun den, der har været med i den moderne krig, kan gøre sig noget begreb om, hvor forfærdelig den var, hvor forfærdeligt et ødelæggelsesvåben den moderne kanon var, og hvordan soldater blev komplet vanvittige under kampene.

Uhyggelige scener

Fælles for de seks danske brevskrivende soldater i allieret tjeneste er, at de er vel-skrivende, og at de så nøgternt, som tænkes kan, beskriver frontkrigens rædsler og den menneskelige lemlæstelse, de var vidner til. Brevenes værdi ligger ikke i, at de giver et overblik over krigens overordnede fremadskriden og taktiske forløb, men at de så åbent som muligt giver et øjebliksbillede fra fronten. Som Hugo Sørensen skriver, var det strengt forbudt for soldaterne at skrive om deres stillinger.

Der er et før og efter. ”Jeg længes efter den dag, da jeg sender den første kugle mod tyskerne,” skriver Viktor Frandsen frisk fra fad, inden han når til fronten – men når kampene er kæmpet, er det

Soldaterbreve fra 1. verdenskrig giver et stærkt indtryk af soldaternes liv ved fronterne og de tanker, der blev afledt af sammenstødet mellem den tidligere tryghed og krigens grusomme virkelighed.

krigens grusomhed, der præger sindet som hos Hugo Sørensen, der beskriver uhyggelige scener i skyttegravene: ”En tysk og en fransk soldat, begge to døde, med hver sin bajonet i den andens liv, og sådan var der mange andre og lignende scener.”

Kresten Andresens skæbne er bedre kendt. Forskningen af danskernes krigsindsats på Vestfronten er i en rivende udvikling, og vi får løbende, f.eks. med historikeren Claus Bundgård Christensens banebrydende værk, ”Danskere på Vestfronten 1914-1918”, en mere

nuanceret forståelse af krigen set med synsvinklen lige fra de menige til de overstkommanderende.

Breve genfundet

Mens bogen ”Breve hjem” bygger på breve, der tidligere er trykt i to bøger ”Danske soldaterbreve fra 1917 og 1920”, er der på anden måde nyt at hente i bogen ”Krestens breve og dagbøger”. Han førte fra 1914 krigsdagbog og sendte breve til familie og venner, indtil han blev meldt savnet under kampene ved Somme i 1916.

En maskingeværbesætning fra Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 46, der gjorde tjeneste på østfronten gennem hele krigen. Skyttegravene var udstyret med en banket, som skytterne skulle stå på, og som ses til højre i billedet. Besætningen på billedet har besøg af en officer, der ses yderst til venstre og bl.a. adskiller sig fra det øvrige mandskab ved den noget højere pikkel på pikkelhuen. Manden forrest i billedet er i gang med at hente en kasse ammunition, enten fra en ammunitionsniche eller gennem en meget lavtliggende indgang til et dækningsrum.

Fotografiet er lånt fra Claus Bundgård Christensen og Martin Bo Nørregård: ”Verdenskrigens danske billeder 1914-1918”, Gyldendal 2012, s. 69.

Han blev bredt kendt, da hans mor fik udgivet hans breve i bogform i 1919. Brevene var i mange år kun kendt i den afskrift, moderen foretog i forbindelse med udgivelsen, og de originale breve blev anset for tabt. Men i 2010 dukkede en stor del af dem pludselig op i en gammel kommode under oprydning i en stald i Sønderjylland, heriblandt flere breve, som ikke tidligere har været offentliggjort.

Den nye bog, ”Krestens breve og dagbøger”, er den første samlede udgave af Kresten Andresens breve og dagbøger.

Breve er noget af det mest tilgængelige, mest benyttede og i mange tilfælde noget af det bedste, vi har, hvis man skal finde ud af, hvordan det virkelig var ved fronten og de indtryk, den moderne totalkrig gjorde på unge menneskers sind og sjæl. Det er ikke her, man får overblik over krigens forløb eller forståelse for krigens gang, ligesom man skal have i tankerne, at brevene blev censureret, men man får detaljerede og ganske nøgterne beskrivelser af soldatens hverdag og træning, eksercits og manøvrer, bombardementerne og mørke nætter med bajonetkampe, granaternes skrækindjagende ødelæggelser og de små lysglimt i tilværelsen – det være sig sansede naturindtryk eller godt nyt hjemmefra, som Viktor Frandsen skriver så rørende:

”Hun har sendt flere herlige pakker til mig. Men intet overgår den pakke brune kager, jeg har fået fra tante, de bragte – lykke eller bedrøvelse, ved jeg ikke – jeg kom til at længes meget hjem.” ■

Claus Bundgård Christensen (udg.): ”Breve hjem”. Danske soldater i den Første Verdenskrig. Gyldendal 2013. 302 sider. 299,95 kr.

Claus Bundgård Christensen (red.): ”Krestens breve og dagbøger”. En dansker på vestfronten i Første Verdenskrig. Gyldendal 2012. 362 sider. 299 kr.

Fra Slaget om Moskva, hvor Napoleon ses i forgrunden sammen med sine officerer, mens kavaleriet i baggrunden gør klar til kamp. Carle Vernet 1825.

"... et væsen, umuligt at klassificere"

Alan Forrests bog "Napoleon" er forrygende bevidst opbygget, stramt styret og begrænset, glimrende og omhyggeligt oversat.

Af Helle Sihm

Allerede med forsidebilledet demonstrerer Alan Forrest sin indfaldsvinkel: Det velkendte, selvfølgelig: Napoleon er nok den historiske person, der er skrevet flest bøger om og fremstillet flest billeder af, med en twist, der gør det tilløkkende, nysgerrighedspirrende, at læse videre. Titlen, som ikke kan være simplere: "Napoleon", står skrevet i guld ovenover ..., nej, ikke DET kroningsbillede, malt af David i 1806, som enhver "begynder-Bonapartist" kender, men et langt mindre kendt og derfor appetitvækkende kroningsbillede malt af David i 1806. (Ærgerligt nok oplyser den danske udgave af bogen intet om dette.)

Forfatteren er professor i moderne historie ved universitetet i York i England. Han er forfatter til flere historiske bøger. "Napoleon" er den første, der udkommer på dansk.

Forrest mestrer selv den manipulation, han tillægger sin hovedperson og

gør til et hovedtema: Han lægger helt apoteotisk ud med at beskrive - ikke manden, ikke sin gerninger - nej, sin genbegravelse i Invalidekirken i Paris 1840, 19 år efter hans død. Her kan Forrest slippe de største, stærkeste, mest positivt lovprisende superlativer løs: Om begivenheden, ikke manden, og derved manipulere læseren til at tro, han er den mere end "noble enemy".

Den euforiske positivitet daler kun lidt, da han sætter "?", og "?" er altid gode til at inddrage læseren og få ham til at tænke og tage stilling til egenskaber, der vel er indlysende for de fleste: "Var Napoleon kynisk?", "en opportunist?", "udnyttede han sine forbindelser?"

Ja, det var og gjorde han da, ved Gud! Et udtryk, Napoleon ville have forkastet og foragt, som han forkastede og foragtede al religion allerede som 9-årig og siden kun anvendte i egen sags tjeneste. Som han sagde: "Religion er en glimrende ting til at holde den jævne mand i ro!"

Forrest fortæller nøjagtigt, hvornår og hvorfor Napoleons religions-foragt indtraf - spændende og nyt for mig.

Efter at være startet med slutningen, opulles historien i klassisk, kronologisk orden med (Forrests) baggrunde og begrundelser:

Korsika: Landskabet og historien, der formede drengen, familien, der må

sende ham bort som 9-årig, uddannelse, karriere; meget af det velkendt, men ud- og underbygget med Forrests enorme baggrundsviden, med det mediemanipulationsmæssige aspekt som det mest spændende nye.

Forrest sætter endda positive "?": Havde nogen opnået noget ved, at Napoleon var blevet hos sin slagne, døende hær i Ægypten? Var det ikke bedre, at han styrtede hjem og reddede Frankrig ud af revolutionens kaos? Hvor ansvarlig var Napoleon for fjendtlighederne i 1803? Læseren tvinges til eftertanke, revurdering. Men langsomt bliver den "noble enemy" mindre "noble", mere "enemy". Mere koldt kontrolleret kritisk som tiden og siderne går: "da var hans syn på individets personlige frihed stærkt indskrænket". "et regime, der radikalt undergravede de borgerlige frihedsrettigheder". "han elskede uden tvivl magt ... han havde ingen tålmodighed". Berettiget kritik. Så barskere: "kontrol af befolkningen", "de blev arresteret og deporteret uden dom", "han så stort på juridiske spidsfindigheder, når det passede ham".

"Demonstration af hans absolutte magt, og utilsløret misbrug af denne magt". Toppende med "hele Europa betragtede dette som en åbenlys uretfærdighed".

"Den unge prins var på forhånd dødsdømt og blev henrettet", "et bevis på Napoleons grusomhed og despotiske natur". Dette sidste om mordet på hertugen af Enghien, nok Napoleons grusomste uretfærdighed.

Og mens kritik og meninger bliver stadig skarpere, skinner Forrests britiskhed stadig stærkere igennem: "Briterne gik i krig, fordi de ikke kunne finde sig i at blive yderligere udfordret og ydmyget af Bonaparte; Frankrig gik i krig, fordi Napoleon ikke kunne lade være". Klogt og veldisponeret, snigende og stigende, som Bonaparte sikkert selv ville bifalde det! Men i sin iver efter at nedgøre Napoleon bliver Forrest undertiden banalt indlysende: "Set gennem Napoleons øjne, et sammenhængende billede skabt af een mands tanker og visioner ... selvfølgelig spillede hans egen ærgerrighed og ambitioner en afgørende rolle, ligesom hans militæ-

re formåen og hans vision for imperiet. Men kejserriget var meget mere end een mand". Indlysende: Ingen hersker over så meget som en provinskommune, for da slet ikke at tale om det meste af den kendte Verden, mutters alene!

Forrest mener ikke, Napoleon nogensinde ønskede fred: Hans løfter og drømme om en sådan var endnu en propagandaløgn. Den lille, iltre, rastløse korsikaners hele liv, fra sneboldkampen i Briennes gård til slagtingen ved Waterloo var krigen, slagene, strategien.

Måske? Efter seks år i frygteligt fredssommeligt fangenskab lød blandt hans sidste ord på dødslejet "Hæren..." og "fronten af hæren..."

Så i sidste kapitel opsummerer Forrest alle Napoleons stærkeste egenskaber og karaktertræk med en slags modvillig beundring, som løfter op mod at slutte cirklen til genbegravelses-euforien. Imponerende! Da jeg selv i nogen tid har knoklet koncentreret med en disputats

Nye bøger

med titlen: "Napoleon, selvspinner og mediemanipulator", burde denne bog irritere, ærgre og bekymre mig, men det er umuligt: Alan Forrests "Napoleon" er så velunderbygget, gennemresearchet, stramt begrænset og bevidst konstrueret og så omhyggeligt oversat af Joachim Wrang, at den uvægerligt fanger og fryder sin læser med sin friskt vinklede blanding af velkendt og nyt. Netop ud fra denne mediemanipulationsvinkel kunne man have ønsket langt flere illustrationer end bogens blot otte billedsider.

Alan Forrest: Napoleon.
Oversat af Joachim Wrang.
Illustreret. Informations Forlag 2013.
382 sider. 349,50 kr.

Fire års krigsfangenskab

Den 5. juli 1915 gik danskeren Mathias Høeg i stilling i en skyttegrav i Galizien i det nuværende Ukraine på den tysk-russiske front i Østpreussen. Blot ni dage senere måtte han overgive sig til russerne. Soldaterne havde ikke flere patroner, og hans tyske overordnede beordrede dem til at smide de tomme geværer på en kartoffelmark.

De følgende fire år tilbragte han i russiske fangelejre i Sibirien under ufattelige forhold, magtesløs, fornædret og uden den fjerneste udsigt til hjemsendelse og en normal tilværelse. Held, snarrådighed, en stærk mentalitet og et godt helbred bragte ham levende gennem de fire års fangenskab. Undervejs skrev han dagbogsagtige noter, som han sammenskrev som en dagbog og udgav i 1943. Det er denne bog, Helle Retbøll Carl har genudgivet og forsynet med et interessant forord samt en efterskrift.

Mathias Høeg var sønderjyde, og han meldte sig i 1914 som godt 30.000 andre sønderjyske mænd sig til tysk krigstjeneste. Mange døde - han overlevede, men det var mod alle odds og under ubegribeligt hårde vilkår.

Mathias P. Høeg med sin hustru Augusta, fotograferet i Sønderborg i 1915 kort før afrejsen til fronten. Illustration fra bogen.

Derom handler bogen, hvor han beskriver fangelejrens barske livsvilkår, kammerater der dør som fluer, og ligene der hober sig op i stakkevis uden for fangebarrakernes vinduer. Fornedrelse og sygdomme sætter sit præg på det opslidende fangenskab, men også en livsvilje og en arbejdssomhed, der gennemsyrrer hele forløbet med en optimistisk tro på, at krigen ville ophøre og en tilbagevenden til en normal tilværelse ville være i sigte.

Bogen handler om et særligt hjørne af militærhistorien og et oversat kapitel i danskernes historie. Første Verdenskrig berørte et stort antal sønderjyder, og mange døde eller sad i årelange fangelejre, men trods det er de nærmest usynlige i de gængse danmarkshistorier om perioden. Mathias Høegs dagbøger er et vægtigt bidrag til litteraturen om sønderjyske soldaters bedrifter og skæbne i Første Verdenskrig – eller med historikeren Claus Bundgaard Christensens ord: Historien om Mathias Høeg og hans sønderjyske lidelsesfæller er historien om "den største danske krigsindsats i nyere tid".

H.D.

Mathias P. Høeg: Jeg har ikke flere patroner. Udgivet ved Helle Retbøll Carl. Gads Forlag 2011. 318 sider. 299 kr.

Generalforsamling

Onsdag den 2. april 2014 kl. 19.30
på Rødovregaard, "Loen"

Før generalforsamlingen afholdes kl. 18.15-19.15 den årlige børs, hvor alle medlemmer er velkomne til at medbringe figurer, bøger og andre militærhistoriske effekter, som de ønsker at afhænde. Efter generalforsamlingen afholdes anvisningssalg af tinfigurer og bøger, og som vanligt udsendes der liste, der tillige lægges på hjemmeside.

Generalforsamlingen begynder kl. 19.30 og afholdes ligesom den forudgående børs og det efterfølgende anvisningssalg på Rødovregaard, "Loen", Kirkesvinget 1, 2600 Rødovre.

Dagsordenen er i henhold til vedtægterne:

- Valg af dirigent.
- Bestyrelsens beretning om Selskabets aktiviteter i det forløbne år.
- Fremlæggelse af det reviderede regnskab til godkendelse.
- Fastsættelse af kontingent.
- Fremlæggelse af eventuelle forslag.
- Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleanter.
- Valg af revisor og revisorsuppleant.
- Eventuelt.

Jf. vedtægterne (findes på Selskabets hjemmeside, www.chakoten.dk) skal nærværende indkaldelse indeholde bestyrelsens beretning, revideret årsregnskab og budget for indeværende år.

Bestyrelsens beretning

2013 blev det år, hvor Selskabet fortsatte med at konsolidere sig i mødelokalerne på Rødovregaard og samtidig markerede 200 året for det danske felttog i Nordtyskland i 1813. Foruden de ordinære medlemsmøder blev der også rum for en medlemstur og for deltagelse i Befæstningsdag.

Gennem 2013 har bestyrelsen arbejdet for styrkelse af Selskabets økonomi. Selskabets reservekapital henstår uanfægtet. Beslutningen i 2011 om kontingentforhøjelse har sammen med almindelig udgiftspåpasselighed og indtægter fra anvisningssalg medført, at Selskabet er i en økonomisk sikker gænge.

Med støtte i ryggen fra H.H. Prins Nikolais og H.H. Prins Felix Fond samt fra VELUX FONDEN har redaktionen af Chakoten præsteret i 2013 at udgive særnummeret i oktober "Det danske Auxiliærkorps i Nordtyskland 1813". Hele 68 sider blev det til i en overordentlig præsentabel kombination af det, som Selskabet står for: sikkert beskrevet mi-

litærhistorie formuleret udelukkende af egne medlemmer, dyb indsigt i kilderne, Selskabets egne kunstneres bidrag såvel på papir som gennem figurer og ikke mindst brug af en systematisk opstilling og et indbydende layout. Selvfølgelig er nummeret af blivende værdi, og det er blevet rigtig godt modtaget også fra læsere, der ikke er medlemmer. Hertil kommer så de øvrige tre numre af tidskriftet – alle i den vanlige høje standard i indhold og i form. For det hele står Henrik Denman sammen med billedredaktør Claus Mogensen og layouter Finn Hillmose, og adskillige medlemmer har bidraget i årets løb. Alt er fortsat blevet skabt på basis af con-amore, hvilket kun de færreste selskaber kan præstere i den seriøsitet og volumen.

Udstillingen på Rødovre Bibliotek om 1813 felttoget blev planlagt og professionelt ledet af John Winther Hansen. I en strålende stemning og besøgt af talrige blev ganske mange figurer, den originale ordre de bataille, bøger og plancher stillet til besigtigelse. Lokal TV deltog, og på Selskabets hjemmeside kan man nu gense meget af det udstillede.

Vi har nu gennem to år gennemført medlemsmøder på Rødovregaard, og vi sætter mere og mere pris både på de me-

get velegnede lokaler og på den betydelige hjælpsomhed og imødekommenhed, som de ansatte viser os. Medlemmerne er glade for adgangsforholdene, rummeligheden og for den gode akustik, der optimerer mulighederne for at tale sammen og have plads til, hvad vi nu medbringer. Hertil kommer, at AV og alle udenoms faciliteterne er så velfungerende.

Dog mangler vi fortsat at finde en langsigtet løsning på vores udfordring med at opbevare Selskabets effekter. Det vil være kærkomment, hvis vi med medlemmers hjælp eller på anden vis kan finde ét samlet sted at opbevare Selskabets arkiv og de mange brugseffekter til vores aktiviteter.

Senest afholdt vi i "Loen" på Rødovregaard vores julemøde med medlemmer og deres familier - og med overvældende mange deltagere i udstillingen/konkurrencen. Her kom gården helt til sin ret: Vi kunne rumme godt og stadig nyde rigelig plads omkring os; og opstilling af borde til bespisning og til velbelyst udstilling virkede. Den gode stemning, inklusive glæden ved vores generøse flygelpianist, Nanna-Maria Anderson, afspejlede tilfredsheden!

Tilbuddene til medlemmerne i form af møder og andre aktiviteter fordelte sig med ti medlemsmøder, inklusive generalforsamling med børs og anvisningssalg, hyggemøde, anvisningssalg samt julemøde. Også i 2013 afspejlede aktiviteterne de brede medlemsinteresser - det være sig Poul Brandts gribende skildring af tiden som barn i Theresienstadt, Svend E. Albrethsens indføring i slaget om Royan, Rasmus Wickmanns tilbageblik på de hellenistiske hæres beklædning og udstyr, Bert Hansens videregivelse af stor viden om de danske uniformer omkring 1. Verdenskrig, Poul Lynggaards skildring af begivenhedsforløbene den 29. august 1943 og Rasmus Nielsens indføring i garnisonsbyen Næstved. Medlemsturen til Egholm med den store våben- og uniformssamling

Hermed indkaldes til generalforsamling i Chakoten. Dansk Militærhistorisk Selskab onsdag den 2. april 2014 kl. 19.30.

Deltagelse i generalforsamlingen er betinget af, at der er indbetalt kontingent på kr. 375,- for 2014 på girokonto nr. 655 4873. Ved betaling via netbank, skal man blot huske at anføre kontonr. i sidste rubrik og opgive navn i meddelelser til modtager. Udfyld med fuldstændig adresse og gerne med e-mail-adresse, der evt. også kan mailles til konstitueret kasserer Otto Steen Jensen, jensen.chakoten.kasserer@gmail.com

2009	2010	2011	2012	Årsregnskab 2013		Budget for 2013	Budget for 2014
				Indtægter			
53.172	43.952	52.544	57.093	Kontingenter	58.375	55.000	58.000
3.600	3.200	3.600	3.600	Annoncer	1.600	3.200	3.300
10.032	4.240	7.150	8.569	Salg	11.872	5.000	7.000
			620	Medlemsmøder	1.856		1.800
		15.000	20.000	Fondsmidler og legater, Velux	20.800		-
		1.530		Diverse			
		800		Til gode annonce 2010	-		
58	3			Renter	-		
		10.982		Ret. Skyldige omk. porto 2012	8.174		
				Ovf. fra reservefonden	5.000		
66.862	51.394	91.606	89.882	I alt	107.676	63.200	70.100
				Udgifter			
48.273	47.017	33.913	42.894	Trykning af Chakoten	45.214	46.000	34.800
11.006	22.516	12.145	10.000	Porto m.m. Chakoten + særtryk nov.	24.980	16.000	22.000
1.020	1.253	1.160	1.160	Hjemmesiden	5.808	1.300	5.000
2.362	2.795	1.395	2.285	Bestyrelsesmøder og drift	2.977	2.000	3.000
			470	Reklamer	-	1.000	
-954	1.803			Julefest	-		
174	241		763	Gaver	943	1.000	1.000
3.781				Emblemer	-		
			450	Danmarkssamfundet	150	500	150
		2.043	3.270	Aktiviteter	-	5.000	
1.043	4.669	1.274	375	Diverse (ikke afregnet)	2.201	1.500	
		3	24	Difference			
		15.002	5.000	Aktiviteter (Fonde og Legater), broderi fane, reklameskilte, porto Chakoten	5.812		3.500
		3.670		Julemøde 2010	-	4.206	
(61)	1.511			Udstillingsvirksomhed	-	5.000	
66.646	81.803	70.605	66.690	I alt	87.854	83.506	69.450
216	-30.409	21.002	23.192	Årets resultat	19.822	-20.306	650

2009	2010	2011	2012	Status pr. 31/12 2013	
				Aktiver	
27.534	12.537	18.248	40.924	Danske Bank 1551 6554873	55.343
		21.100	16.870	Forudbetalte kontingenter	29.250
		39.348	57.794	Bank 31.12.2013	84.593
32.014	17.054	15.000	20.000	Nordea (Res.fond) 0563 655 623	15.000
300				Tilgodehavender	-
343	191	455	995	Kontantbeholdning	426
60.191	29.781	54.803	78.789	I alt Aktiver	100.018
				Passiver	
48.995	49.211	18.801	39.803	Formue primo	62.995
216	-30.409	21.002	23.192	Årets resultat	19.822
10.980	10.980	15.000	20.000	Reservefonden	15.000
			-4.205,89	Skyldige omkostninger vedr. 2013	2.201
60.191	29.781	54.803	78.789	I alt passiver	100.018

83.042	
-	
83.042	
15.000	Undertegnede har revideret Chakotens årsregnskab for 2013. På grund af kassererskifte har revisionen omfattet en fuldstændig bilagskontrol.
426	Ole Thureholm Revisor
98.467	O. Steen Jensen Kasserer (konstitueret)
82.817	
650	
15.000	
98.467	

blev velbesøgt.

Redaktionsarbejdet for Chakoten fordrer både en løbende og vedholdende dialog med leverandørerne af meget forskelligartede artikler og illustrationer og ikke at forglemme en håndtering af solid viden om militærhistorie og figurer.

I 2013 har Selskabets webmaster, Rasmus Wickmann, med sikker hånd fortsat sit grundige arbejde med Selskabets hjemmeside, www.chakoten.dk. Siden er nu både meget præcis og oplysende med hensyn til foreningsstof, og den vokser planmæssigt til at skildre, hvor Selskabet har sine interesser inden for militærhistorien. Det er en stor tilfredsstilleles, at

det er i forhold til den gamle hjemmeside blevet lettere at lægge nyt stof på, og at sikkerheden er øget betydeligt.

En indtrængende opfordring til at støtte såvel redaktionen af tidsskriftet som webmaster af hjemmesiden kan derfor ikke gives for hyppigt - og derfor skal den lyde nok engang.

Selskabets 1914-gruppe deltog sammen med Oplevelsescenter Vestvolden i Avedørelejrens 100 års jubilæum, i indvielsen af det genopførte Batteritogs-gasin og i indvielsen af Garderhøjfortet.

Som i de foregående år deltog gruppen i Befæstningens Dag på Københavns befæstning, hvor den optrådte to steder.

Inge og Warmi Hansen var med medlemmer af Hjemmeværnet på Gladsaxe Fort. Dagen var pænt besøgt, og der blev demonstreret signaludstyr og sendt brevduer til vejr.

Selskabets medlemmer af 1914-gruppen var som vanligt på Vestvolden i Rødovre. Et detachement med Selskabets fane i spidsen hentede 8. Regiments Musikkorps på parkeringspladsen. Børnene kunne købe soldaterbog med opgaver, som blev belønnet med et stempel for udført tjeneste. De tre sygeplejersker sørgede for forplejning og ambulance-teltet hvor dagen var fuldt besat med at hjælpe børn med at operere kugler ud af ▶

General- forsamling

Eriksens 1:1 dukke af en såret. Kanonen blev skudt af med bulder og brag – ledsaget af forklaringer om, hvad der skete af Niels Eriksen. Stemningen var afslappet og vejret perfekt og med et officielt besøgstal på Vestvolden på 3.000 personer overgik vi langt tidligere år.

I december traf bestyrelsen en beslutning om ansvar og organisering i Selskabets 1914-Gruppe. Beslutningen sætter rammerne for en fortsættelse af gruppens virke på grundlag af en organisering, hvorefter alle gruppens effekter administreres fra to adresser og med en koordinator fra bestyrelsen, der tilser, at forpligtelserne over for 3. part overholdes, og at gruppens virke fortsat forløber inden for rammerne af Selskabets vedtægter.

I sommer indgik Selskabet en samarbejdsaftale med Dansk Militaria Forening. Formålet er, at medlemmerne af de to foreninger lærer hinanden at kende, således at de kan hjælpe hinanden til understøttelse af de to foreningers formål. Medlemmerne får fri adgang til deltagelse i begge foreningers ordinære medlemsmøder. Fra Selskabet er Bert Hansen kontaktperson.

Da Inge Hansen har valgt at udtræde af bestyrelsen og hellige sig indsatsen med Befæstningens Dag, har bestyrelsen konstitueret Otto Steen Jensen som kasserer. Inge Hansens resultater i bestyrelsen har været af Selskabsbærende karakter. Inge har banet vejen for, at Selskabet kunne få adgang til mødelokalerne på Rødovregaard, Inge har formidlet kontakt til

højt kompetente foredragsholdere, og Inge har forvaltet kassererposten både samvittighedsfuldt og med et sikkert blik for, hvordan der med rettidig omhu kunne sættes ind med forbedringer, som har styrket Selskabets økonomi betydeligt.

Både vores samvær og et højt medlemstal tæller, og jo bredere og mere sammensat medlemsskaren vokser sig, desto større viden og aktivitet bliver Selskabet i stand til at præstere, og jo mindre sårbare bliver vi i alle henseender; så bestyrelsen finder fortsat, at det er en vigtig målsætning at øge og at foryngre medlemsskaren. Åbenhed gennem for eksempel hjemmesiden, arrangementer à la Befæstningens Dag og fortsat nytte af flytningen til Rødovre kan formentlig være med til at løfte en del af udfordringen. Nye initiativer for medlemmerne – som kan udfolde sig på Rødovregaard og andre steder, kan medvirke til at videreudvikle Selskabets formål: “at være samlingssted for militærhistorisk interesserede og fremstillere, bemalere og samlere af figurer, modeller samt hermed beslægtede emner.”

Bestyrelsen benytter lejligheden til at udtrykke en tak til Rødovre Kommune og til de medlemmer, der gennem 2013 har ydet deres bidrag til opfyldelse af Selskabets brede formål. Bestyrelsen vil aldrig alene kunne sikre, at forventningerne bliver indfriet - nu som altid hviler indholdet alene på medlemmernes aktive medvirken. Vi har derfor behov for initiativer til at skabe trivsel, kvalitet, fremdrift og fornyelse i den spændende hobby, der forener os i det gamle selskab!

**HUSK: Dokumentation
for indbetaling**

Forslag fra bestyrelsen Kontingent

Bestyrelsen foreslår, at kontingentet for 2015 fastsættes uændret til kr. 375 for såvel medlemmer bosat i Danmark som i udlandet.

Forslag

Der er ikke modtaget forslag.

Valg

Bestyrelsen foreslår valg af Hans Chr. Wolter som præsident. Bestyrelsen foreslår til bestyrelsen valg af Aksel Willumsen, Christian Raun, Claus Mogenssen, Henrik Denman og Otto Steen Jensen. Bestyrelsen foreslår til suppleant valg af Bert Hansen og Finn Thorsen Hansen. Bestyrelsen foreslår valg af Ole Thureholm som revisor og efterlyser interesserede i at tiltræde som revisor-suppleant. Bestyrelsen finder, at alle er meget velkomne til at stille op eller til at foreslå andre opstillet til valg. Initiativer, der medvirker til, at Chakoten forbliver et levende og varieret Selskab, er meget velkomne.

Chakotens store årlige børs kl. 18.15-19.15 og anvisningssalg efter generalforsamlingen

Gå ikke glip af årets mulighed for at købe nyt fra andre medlemmer og for selv at få afsat effekter, der kan glæde andre medlemmer. Kom og få en god snak med andre medlemmer på denne onsdag. Børsen er også en naturlig opvarmning til Generalforsamlingen, hvor der er god anledning til at give udtryk for medlemsinteresser. Der er drikkevarer smørebrød til de sædvanlige populære priser og gratis kaffe. ■

Samarbejde med Dansk Militaria Forening

På en meget varm sommerdag – den 17. august 2013 – indgik vi en samarbejdsaftale mellem Chakoten Dansk Militærhistorisk Selskab og Dansk Militaria Forening.

Under møde i dag har bestyrelserne for de to foreninger aftalt følgende som indledning til og grundlag for indbyrdes samarbejde:

1. Bestyrelserne konstaterer et grundlæggende sammenfald i de to foreningers formål – jf. vedtægterne.
2. Bestyrelserne ønsker overordnet, at medlemmerne af de to foreninger lærer hinanden at kende, således at de kan hjælpe hinanden til understøttelse af de to foreningers formål.
3. Medlemmerne af de to foreninger får fri adgang til deltagelse i begge foreningers ordinære medlemsmøder – generalforsamlinger undtaget.
4. Til brug for denne medlemsfacilitet

udformes badges, som bæres af medlemmer.

5. De to foreningers hjemmesideredaktører udveksler mødekalendre.
6. De to foreningers redaktører udveksler foreningernes tidsskrifter.
7. De to foreningers redaktører kan aftale gensidig brug af artikler til foreningernes tidsskrifter.

8. Bestyrelserne kan aftale fælles medlemsudflugter.

9. Bestyrelserne udpeger én eller to kontaktpersoner, der har til opgave at iværksætte og tilse samarbejdet.

10. Bestyrelserne og generalforsamlingerne for de to foreninger kan til enhver tid tage stilling til retning og indhold i samarbejdet.

Vi håber, at vi herigennem vil styrke hinanden i vores fælles interesse for militærhistorien, og at vore medlemmer vil møde hinanden til fremtidige arrangementer. Fra Chakotens side er Bert Hansen kontaktperson.

Ved at gå ind på vores hjemmeside under Links, Foreninger finder man www.militariaforeningen.dk. Her kan man læse om Dansk Militaria Forening.

Da Gladsaxefortet kom på bykortet

Siden sidst ...

Demonstrationer af datidens muligheder for at kommunikere hurtigt over større afstande lige fra lys- og flagsignaler over brevduer, hornsignaler, udlagt felttelefon til cykelordonnans.

Den 29. september tonede Gladsaxefortet frem i mange gladsaxeborgeres bevidsthed, da Befæstningsdagen 2013 foldede sig ud i og foran fortet, arrangeret i samarbejde mellem det lokale hjemmeværn, der har til huse på fortet, og Dansk Militærhistorisk Selskab.

Ved indgangen til området blev de besøgende mødt af hjemmeværnsfolk i fuld camouflagedrust og fire ordonnanser iklædt den gamle FDF-uniform. Deres opgave var at uddele løbesedler til alle besøgende børn med en opfordring til at "melde sig til tjeneste og få en soldaterbog".

Efter indskrivning hos korporal Holme kunne de bevæge sig rundt i soldaterlejren anno 1914 og på fortet, hvor der var fordelt opgaver, der alle relaterede sig til soldaterliv på "Sikringsstyrkens tid":

Man kunne bl.a. smage soldaternes mad (øllebrød, fedtemadder og hvidtøl), prøve at blæse på signalhorn, veje en granat og få sminket sår og blive forbundet på bataljonens forbindingsplads.

Dagens øvrige program bød på velbesøgt rundvisning på fortet (der er kun offentlig adgang denne ene dag om året), koncert i strålende solskin af Hjemmeværnets musikkorps "Nordsjælland" og to demonstrationer af datidens mulighed

for at kommunikere hurtigt over større afstande lige fra lys- og flagsignaler over brevduer, hornsignaler, udlagt felttelefon til cykelordonnans.

Næste års Befæstningsdag på Gladsaxefortet er allerede under planlægning med udvidelse af flere historiske indslag, for at kunne markere 100-året for Sikringsstyrkens indkaldelse under titlen "Dansk forsvar gennem 100 år".

At vi udvidede "styrken" med fire børn i FDFs oprindelige forbundsdragt, var ikke "grebet ud af den blå luft", for da Sikringsstyrken skulle indkaldes i 1914, benyttede man medlemmer fra spejderkorpserne, herunder FDF, til at udbringe indkaldelsesordrerne.

Efter Befæstningsdagen fandt lederen af FDF-museet (han er med i 1914-gruppen) ud af, at da Gladsaxefortet var sat til salg, efter at militæret havde forladt det i 1922, mente FDFs daværende hovedbestyrelse, at det ville være velegnet til førertræningscenter og bød derfor 25.000 kr. – budet blev imidlertid fundet for lille og planen derfor opgivet; men da havde BT allerede hørt om det og på en fornøjelig måde bekendtgjort nyheden om "FDF, der ville købe et fort og begynde for sig selv".

Fortet blev senere solgt til en ølbrygger, der gennem en årrække havde bryggeri på stedet (Fort Øl).

Inge Hansen

Efter indskrivning hos korporal Holme kunne børnene bevæge sig rundt i soldaterlejren, hvor der var opgaver, der relaterede sig til soldaterlivet.

Foto: Finn Hillmose

Efterlysning

■ Et af Selskabets medlemmer, C.H. von Blücher, erhvervede for en del år siden en håndfuld flade tinfigurer på Chakotens stand på våbenmessen i Vandel, og han har i de sidste år efterlyst flere figurer. Han mangler lette dragoner, og nu spørger han, om nogle af Chakotens medlemmer ved, hvor formene er blevet af eller har nogle figurer til overs, som han måske kan købe.

Von Blücher samler fra Napoleons-tiden først og fremmest flade figurer 30 mm, som han har en del af. Han har også lavet mindre dioramaer om spaniolerne i Danmark og senere Blüchers militære udvikling fra svensk Mørner-husar til preussisk generalfeltmarskal ved Waterloo. Han er i gang med at opstille Den Slesvigske Armé i forholdet 1:10, hvilket fylder en del.

Henvendelse på
von.bluecher@altiboxmail.dk

Julearrangementet den 7. december 2013

Ved årskonkurrencen deltog 67 figurer og opstillinger, og det er rekord

Det var anden gang, vi holdt julemøde i "Loen" på Rødvregård. Savnet af Kastelletts særlige atmosfære, når man kører gennem Kongeporten i den gamle fæstning, måske især efter mørkets frembrud, bliver hurtigt vendt til glæde over, at vore mødearrangementer nu gennemføres i de hyggelige, rummelige og velegnede lokaler på Rødvregård. Desuden er her jo også en port og en gårdsplads med atmosfære. Vi var 48 deltagere, fire mere end sidste år, men stadig en under rekorden fra 2011, hvor det lykkedes at klemme 49 deltagere ind i hestestalden i Kastellet, godt nok efter at vi havde trukket hestene ud. Af de 48 deltagere var 26 mænd, 18 kvinder og 4 børn. Traktamentet bestod som sidste år af lækker smørrebrød fra delikatesseafdelingen i et supermarked i Rødvrecen-tret og drikkevarer i Chakotens bar til yderst rimelige priser.

Lejligheden benyttes til at sende en stor tak til Birgitte og Anne samt flere andre, som ydede en flot indsats med

at pynte op og få arrangementet til at fungere og skabe smukke rammer om vort julemøde. Chakotens hof- og hyggepianist Nanna-Maria Anderson startede, hvor hun slap sidste år med at spille en række julesalmer og sange på "Loens" flygel. Dermed var hun stærkt medvirkende til at skabe den særlige julehygge, som kendetegner Chakotens julemøde. Hun støttede også med musikledsagelse de fremmødte deltagers sang af Aksels festlige gendigtning af Højt fra træets grønne top.

Christian og Aksel havde som sædvanlig megen ære af arrangementet, og har du fået lyst til at være med i år, lørdag den 6. december, kan du allerede nu tilmelde dig og din familie ved at sende en e-mail til Aksel Willumsen. Du kan finde hans e-mailadresse i kolofonen på side 27 i Chakoten.

Årskonkurrencen

Det centrale omdrejningspunkt ved vore julearrangementer er årskonkurrencen. Det er en stor fornøjelse at se alle de

flotte figurer blive opstillet af udstillerne og efterfølgende kritisk vurderet af deltagere og konkurrenter. Som det ses af oversigt nr. 1, var der hele 67 figurer og opstillinger fordelt på de sædvanlige 6 kategorier med i konkurrencen. Det er ganske enkelt rekord. I de senere år har det højeste antal været 42. Der var 17 deltagere, der stillede op i konkurrencen, og da man gerne må stille op i alle kategorier og desuden stille flere figurer op i hver kategori, var det samlede antal udstillere i de forskellige kategorier i alt 42. Som sædvanligt var præmierne flasker med Chakotens særligt fine, slottsaffappede rødvin, og årets udgave var en udmærket italiensk af slagsen. Som det ligeledes fremgår af oversigt nr. 1, er chancerne for at vinde julevin og hjembringe et af Christian Rauns flot designede diplomer størst i de 2 kategorier "Legetøjsfigurer" og "Fra det hjemlige

Liberty ship, udført af Aksel Willumsen, 1. præmie i Det hjemlige skatkammer.

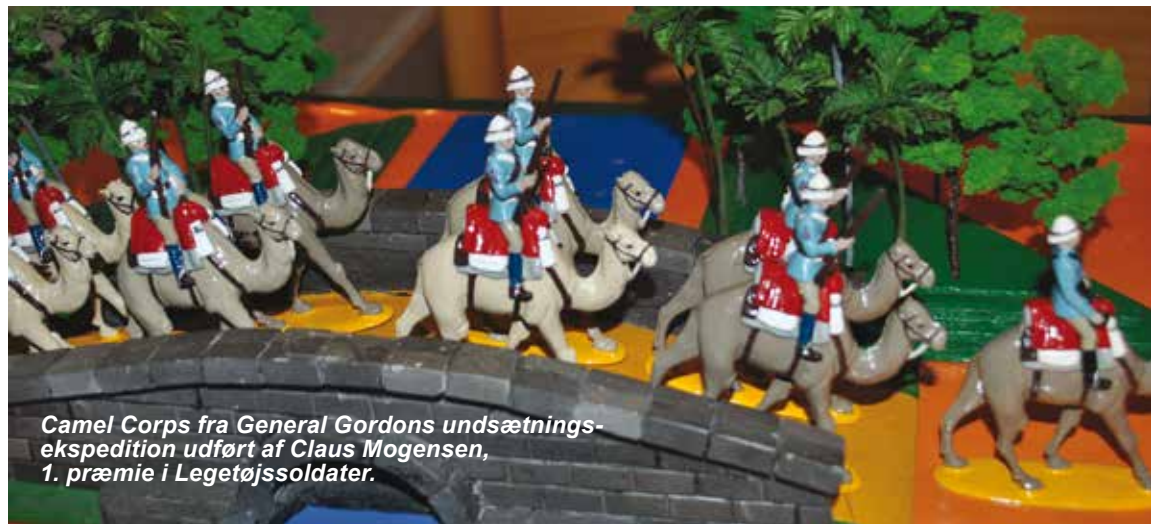
Oversigt nr. 1. Antal figurer og antal udstillere i de forskellige konkurrencekategorier, 2013

Konkurrencekategori	antal figurer	antal udstillere
Legetøjsfigurer	5	5
Enkeltpigurer/rytterfigurer under 65 mm	23	9
Enkeltpigurer/rytterfigurer over 65 mm	11	7
Figurgrupper/vignetter	14	9
Dioramaer og opstillinger	10	8
Fra det "hjemlige skatkammer"	4	4
I alt	67	42

Gladiator udført af Claus Anderson.

Camel Corps fra General Gordons undersætnings-ekspedition udført af Claus Mogensen, 1. præmie i Legetøjssoldater.

5. Dragonregiments musikkorps udført af John Winter Hansen, 2. præmie i Legetøjssoldater.

skatkammer”, hvor det beskedne antal deltagere medfører, at man næsten ikke kan undgå at komme med på vinderlisten.

Vinderne

Vinderne fremgår af opgørelse nr. 2. Ved lidt hurtig skrålæsning ned over tabellen kan man se, at Svend Nielsen og Claus Anderson i år forbedrede indsatsen fra sidste år. Svend Nielsen havnede igen

Napoleon ved Rosettestenen, 1799 udført af Svend Nielsen, 1. præmie i Figurgrupper og vignetter.

Marskal Bessieres og Marskal Ney, 1812 samt Hauptman 1640 samt i baggrunden Camel Corps 1855 udført af Uffe Henriksen.

på tidligere års minimum på 3 flasker vin med henholdsvis en 1., 2. og 3. plads og Claus Anderson vandt det indbyrdes opgør med fire flasker vin med to 1. pladser og to 3. pladser. De blev imidlertid overhalet af John Winther Hansen, som også opnåede fire placeringer med ”best in show”, en 1. plads og to 2. pladser. Men aftenens topscorer, hvad angår placeringer og dermed flasker, blev Uffe Henriksen, som lagde sig suverænt i spidsen med fem flasker, i form af to 2. pladser og tre 3. pladser. Som nævnt blev kategorien ”Best in show” vundet meget overlegent af John Winther Hansen med et diorama med svenske dragoner i angreb ved Gadebusch 1712. Et diorama, der kan betegnes som 2. del af hans helt usædvanligt flotte diorama fra årskonkurrencen i 2012 med Frederik 4., der møder den sachsiske general grev Flemming ved Gadebusch, 1712. Dioramaet blev anvendt som forsidebillede på Chakotens september-udgave 2012 med undertitlen ”Store Nordiske Krig og tiden derefter”. For de, som deltog i julemødet, kommer det måske som en overraskelse, at John vandt ”best in show”, da en anden blev udråbt til vinder. Det blev imidlertid efterfølgende klarlagt, at der ►

Foto: Claus Anderson og Henrik Denman

Julearrangementet 7. december 2013

desværre var sket en skrivefejl ved sammentællingen. Sagen blev hurtigt klaret, og alle involverede tog det forbilledligt smukt. *CM*

Oversigt nr. 2. Vindere af Chakotens julekonkurrence 2013

Best in Show

John Hansen, Svenske Dragoner i angreb ved Gadebusch, 1712

Legetøjsfigurer

1. Claus Mogensen, Camel Corps, Gordons undsætningsekspedition, 1884-1885
2. John Hansen, 5. Dragonregiments Musikkorps
3. Svend Nielsen, Chr. 4. og Kirsten Munk

Figurer indtil 65 mm

1. Claus Anderson, General Cornwallis
2. John Hansen, Skånske Carabinieres
3. Claus Anderson, Warrior Bishop

Figurer over 65 mm

1. Claus Anderson, Alexander Nevskis Banner
2. Uffe Henriksen, Marskal Lannes
3. Uffe Henriksen, Marskal Bessieres

Figurgrupper, vignetter

1. Svend Nielsen, Napoleon ved Rosette-steinen, 1799
2. Uffe Henriksen, 1 UK-gruppe
3. Uffe Henriksen, 95th Rifles

Dioramaer, opstillinger

1. John Hansen, Svenske Dragoner i angreb ved Gadebusch, 1712
2. Svend Nielsen, Fyrst Poniatowskis dødsridt, 1813
3. Uffe Henriksen, 8 punds kanoner, 1810

Fra det hjemlige skatkammer

1. Aksel Willumsen, Liberty ship
2. Don Johansen, Chokoladeform gardist
3. Claus Anderson, Feltsmedje

**Captain
Marines,
udført
af Claus
Anderson.**

Den 29. august 1943

■ 2013 var 70-året for augustoprøret i 1943, da den danske regering ophørte med at fungere efter det, som kaldes bruddet med besættelsesmagten. De hektiske augustdage 1943 var emnet for det foredrag, som direktør Poul Lynggaard, tidligere formand for Frihedsmuseets Venner, holdt om sammenstødet mellem den tyske besættelsesmagt og det danske militær.

Poul Lynggaard redegjorde for, hvordan samarbejdet mellem regeringen og tyskerne ændrede sig og om ændringerne i den tyske ledelse i Danmark. De mange begivenheder førte frem til valget 1943 og den voldsomme uro og den efterfølgende undtagelsestilstand, hvor den danske hær og flåde efter tysk

krav skulle udlevere alle våben.

Den danske hær bestod i august 1943 af ca. 5.000 mand. Hæren kæmpede flere steder i landet mod tysk militær, og i sit foredrag fortalte Poul Lynggaard detaljeret om kampene. Først om de heftige kampe på Sorgenfri Slot, hvor kongen boede, og derefter om kampene på Gardehusarkassernen i Næstved, hvor han selv boede som dreng, og derfor kunne han give en personlig beretning om begivenhederne. Han fortalte desuden om kampene på Jægerspris Kaserne og i Nyborg.

De danske tab var 23 dræbte og 45 sårede, men de tyske tab antages at være væsentligt større.

H.D

Foto: Finn Hillmose

Se flere billeder fra udstillingen på www.hillmose-finn.dk

Velbesøgt udstilling om Auxiliærkorpset 1813

■ Selskabet arrangerede en velbesøgt særudstilling om Danmarks deltagelse i Napoleonskrigene i Nordtyskland 1813 på Rødovre Bibliotek i perioden 7.-27. november.

Udstillingen hed "Den danske hær i 1813 – Auxiliærkorpset og alliancen med Frankrig". Udstillingen, der præsenteredes i et antal montrer på Rødovre Bibliotek, havde til formål at markere 200-året for afslutningen af den dansk-franske alliance og at vise Selskabets særlige

indsigt i felttoget i det nordtyske område fra august til december 1813.

Det skete gennem fremlæggelse af egne produktioner samt genstande i privateje, der alle skildrede felttoget og den militære alliance. Det udstillede bragte oplysninger om især det danske hjælpekorpsets, men også om de allierede franske enheder og i det hele taget om den dansk-franske forbindelse under Napoleonskrigene.

H.D.

Sikringsstyrkens indkaldelse i 1914

Siden sidst ...

Onsdag den 5. februar gav Søren Østergaard et velforberejdet indlæg om baggrunden og vilkårene for sikringsstyrkens indkaldelse.

Det almindelige indtryk om at styrken blev indkaldt i 1914 og 50.000 mand stod skulder ved skulder på befæstningen til 1918 var noget mere differentieret. Efter 1864 og den smertelige afståelse af landet syd for Kongeåen var mange optaget af mulighederne for at generhverve det tabte. Med Frankrigs nederlag i den Fransk-tyske Krig blev det imidlertid gradvist anset for urealistisk, og neutralitetstanken opstod for alvor gennem 1890erne. Efterfølgende bekræftedes tysk accept af dansk neutralitet betinget af, at Danmark selv ville forsvare neutraliteten. Tyskland var især fokuseret på dansk imødegåelse af mulige engelske planer om forsøg på at bruge Danmark som springbræt til angreb på Tyskland.

Efter forsvarsforliget i 1909 begyndte man at gøre sig overvejelser om København med sine 550.000 indbyggere som belejret by. Antallet ville blive forøget med 75-100.000 yderligere med en mobiliseringsstyrke inden for fæstningslinjen. I planlægningen påregnedes belejringen at vare højst to måneder. Sikringsstyrken skulle være en styret udvidelse af fredsberedskabet og sikre en evt. mobilisering. Loven gav mulighed for øvelse af hurtig samling af sikringsstyrken, og den 11. september 1913 lykkedes det inden for 8 timer at samle 75 % af styrken i garnisonerne og iværksætte iklædning og udrustning.

Efter skuddene i Sarajevo den 28. juni 1914 og den efterfølgende afgivelse af krigserklæring i juli og august blev sikringsstyrken indkaldt og den 7. august kunne man mønstre 57.700 mand. Alle forventede en kort krig af 6-8 ugers varighed.

Indkaldelsen var i starten præget af en vis duft af nationalromantik, og befolkningens patriotisme var meget høj. I takt med at faren syntes at drive over, faldt stemningsbølgen hurtigt. Materiellet var utilstrækkeligt og forældet. Forsyningerne var for små, og der var alvorlige mangler på en række tekniske og udrustningsmæssige områder. Mange var privat indkvarteret, hvilket skete med modregning af kvarterværterne til

kost og logi. I begyndelsen var forholdet mellem kvarterværter og de indkaldte godt, men dette ændredes som tiden gik. En del var indkvarteret i baraklejre udenfor voldene. Lejrene var overbelagte og meget dårlige, hvilket medvirkede til dårlig disciplin. Der manglede befalingsmænd, og for mange af dem, der var, kneb det med evnerne og forståelsen af situationen. Den trivielle vagtjeneste og befæstningsarbejdet sløvede, og de ringe indkvarteringsforhold og tvære indkvarteringsværter øgede ikke engagementet. Herved blev vagtforsæelser og absentering et alvorligt problem, som førte til mange straffe.

Mange klager udenom kommandovæjen direkte til ministeriet, evt. gennem en rigsdagsmand eller gennem pressen, førte desuden til et anstrengt forhold mellem minister og overkommando.

Foredragsrækker blev indført for at

imødegå den megen fritid. Desuden indførtes støtte til dannelse af frivillige musikkorps, husflidsundervisning samt oprettelsen af omkring 35 ny soldaterhjem drevet af KFUM.

Samfundsøkonomisk og menneskeligt krævede opretholdelsen af sikringsstyrken store ofre. Allerede det første halvår var de militære udgifter fra årene inden fordoblet. Et stort antal indkaldte var familiefædre, og koner og børn fristede en kummerlig tilværelse. Som følge heraf blev der givet udsættelser og orlov til folk med specielle årstidsbestemte arbejder i bl.a. fiskeriet, landbruget og handelen.

Det hele endte med, at man i 1918 stod med en træt hær, en træt generalstab og en træt forsvarsminister. Tilbage var oprydningen. *CM*

Tilstrømningen til Mons i Belgien er stor, når byen arrangerer den årlige parade med militærhistoriske køretøjer til minde om befrielsen af byen i september 1944.

Historiske tanks i Mons

Den 2. september 1944 tidligt om morgenen kørte en Stuart tank under kommando af major Tucker forrest ind i byen Mons i Belgien og gjorde stop på Place de Flandres. Byen var nu befriet, og de amerikanske tropper kunne fortsætte deres offensiv, men hvert år finder en stor parade sted i Mons for at fejre de allierede styrkers befrielse af byen, hvor en imponerende parade af køretøjer kører gennem byen. Masser af tilskuere strømmer hertil for

at se de historiske, militære køretøjer som Shermans, Chaffees, Pershings, tankdestroyere, panservogne, jeeps og lastbiler.

Den store parade finder i 2014 sted den 6.-7. september, så det gælder om at sætte kryds i kalenderen, hvis man er interesseret i at rejse rundt til verdenskrigens historiske lokaliteter. Der findes masser af god information og et væld af billeder på hjemmesiden www.tanksintown.be

Dansk Militærhistorisk Selskab

Mødekalender 2014

sante museumsbesøg, historiske byer og slagmarker, eller andet som kan have generel interesse. Du er meget velkommen til at tage dine billeder med, gerne elektronisk, så de kan vises på en skærm ledsaget af et kort indlæg med dine kommentarer.

Onsdag den 5. marts

Svend Erik Albrethsen: Den tyske militære meteorologi i Nordatlanten under 2. verdenskrig

Det europæiske vejr er stærkt afhængigt af høj- og lavtryksfordelingen over Grønland, Nordatlanten og Polarområdet. Det er derfor af afgørende betydning for vejrvarslingen over det europæiske kontinent, at man har et konstant og detaljeret kendskab til vejr-situationen

Den tyske vejrstation "Edelweiss" overgiver sig til amerikanske tropper i 1944.

i disse områder. Da vejret fortrinsvis bevæger sig fra vest mod øst på den nordlige halvkugle, besad de allierede i udgangspunktet en fordel i forhold til de europæiske Aksemagter. Allerede inden udbruddet af 2. Verdenskrig 1. september 1939 var den tyske militærledelse klar over, at det ville være nødvendigt at have nogle løsningsmodeller klar så snart krigen startede, idet man måtte forvente at hovedparten af vejrvarslingerne fra de vigtigste civile meteorologiske stationer i tilfælde af et krigsudbrud ville blive standset eller falde i modstandernes hænder. Foredraget vil omhandle de tyske løsninger på det akutte problem med at fremskaffe pålidelige vejrdata fra Nordatlanten og Det Arktiske Område.

Onsdag den 2. april

Børs kl. 18.15, generalforsamling kl. 19.30 efterfulgt af anvisningssalg på Rødovregaard

Dagsorden i henhold til vedtægterne. Efter børsen er der generalforsamling. Til børsen opfordres medlemmerne til at sætte effekter til salg. Alle er velkomne

til at medbringe og sælge, hvad de har på reoler og hylder hjemme. Her er muligheden for at kombinere en rask oprydning af alt det, du har mistet interessen for med ny køb.

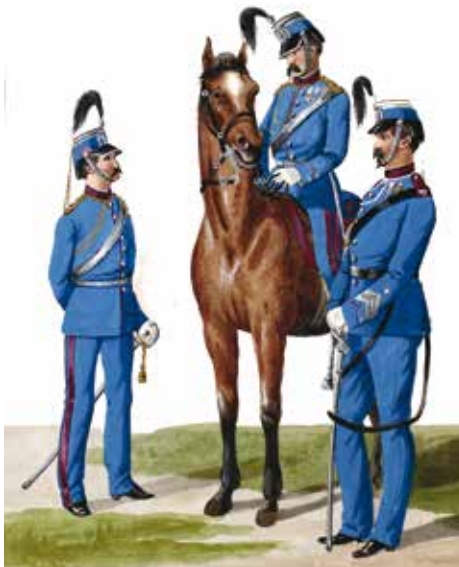
Listen over effekter til dagens anvisningssalg vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før anvisningssalget.

Medlemmer, der ikke kan være til stede, kan aftale med et tilstedeværende medlem, at denne byder på den fraværendes vegne, eller der kan fremsendes et skriftligt bud til Christian Raun, Carl Bernhards Vej 17, 3.th. 1817 Frederiksberg C telefon 26 82 08 22 eller e-mail: christian@raun.dk. Eventuelle bud skal være fremme senest dagen før anvisningssalget kl. 16.00.

Onsdag den 7. maj

Bert Hansen: Gendarmerier i Danmark

Foredrag om det Slesvig og Holstenske Gendarmeri, Grænsegendarmeriet og Estrups Gendarmeri samt Feltegendarmeri. Ved foredraget vil der blive vist effekter og våben brugt i de forskellige enheder samt forskellige billeder.

Onsdag den 13. august

Hyggemøde

Vi starter efter sommerferien med at sludre om feriens gode oplevelser, som du har lyst til at dele med ligesindede. Det kan være spændende nyanskaffelser i form af figurer eller lignende, interes-

Onsdag den 3. september Medlemsmøde

Søndag den 28. september Befæstningens Dag

Dansk Militærhistorisk Selskabs 1914-gruppe deltager i aktiviteterne i og ved Artillerimagasinet på Vestvolden for enden af Rødovre Parkvej kl. 10-16 samt på Gladsaxe Fort, Batterivej 54 A+B kl. 11 til 15.

Onsdag den 1. oktober Medlemsmøde

Søndag den 2. november Våben- og samlermesse

Selskabet deltager med en stand på årets Antik våben- og samlermesse i Rødovrehallen, Rødovre Parkvej 425, Rødovre. Det er Skandinavien største salgsmesse for antikke våben, militaria, uniformer, medaljer, ordener, tinsoldater/figurer og litteratur om emnerne. Der er åbent kl. 10-16.

Onsdag den 5. november

Hyggemøde og anvisningssalg

Med mange figurer og interessante gamle bøger. De, der har meddelt mailadresser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail, ligesom listen lægges på Chakotens hjemmeside senest 14 dage før anvisningssalget. De, der ikke har opgivet mailadresse, kan få tilsendt liste over det udbudte mod at indsende en A4 kuvert forsynet med adresse og kr. 8,00 i porto til Christian Raun, Carl Bernhardsvej 17, 3.th., 1817 Frederiksberg C. Bud kan også sendes via e-mail til christian@raun.dk. Skriftlige bud sendes til Ole Thureholm, Hjorteledet 7, 3660 Stenløse. Medlemmer af Figurina Danica er velkomne til at deltage eller byde pr. mail eller post.

Lørdag den 6. december

Selskabets julemøde med årskonkurrence kl. 18.30 på Rødovregaard

Af hensyn til bestilling af smørrebrød m.v. bedes deltagere senest den 20. november tilmelde sig hos:
Aksel Willumsen, tlf. 32 54 01 77,
E-mail: aksel@corfitz.com.

Selskabets medlemmer opfordres til at invitere ægtefælle/samlever samt børn og børnebørn med til det populære arrangement.

Mellem kl. 17.30 og 18.30 er der indskrivning og opstilling til konkurrencen.

Kl. 19.15 starter mødet med præsidentens velkomst, smørrebrød, øl, vin og vand. Hertil kommer julehygge, kaffe og kage. Pris for deltagelse er kr. 125 for voksne og kr. 50 for børn under 15 år.

Alle onsdagsmøder åbner kl. 18.15, og de annoncerede programpunkter (foredrag eller andet) starter kl. 19.30.

Med mindre andet er angivet, finder medlemsmøderne sted på Rødovregaard, Kirkesvinget 1, Rødovre.

Du kan læse mødeprogrammet for Dansk Militaria Forening på Chakotens hjemmeside www.chakoten.dk

Årskonkurrencen 2014

Foto: Finn Hillmose

**Best in Show 2013
- John Winther Hansen.**

Der er følgende 6 kategorier i årskonkurrencen:

- 1) Legetøjsfigurer** (alle størrelser).
- 2) Enkeltfigur/rytterfigur op til 65mm** (runde – flade).
- 3) Enkeltfigur/rytterfigur over 65mm** (runde – flade).

- 4) Figurgrupper/vignetter** (max. 4 figurer, alle størrelser, runde og flade).
- 5) Dioramaer og opstillinger.**
- 6) Fra det hjemlige skatkammer.**

Figurkategorierne

Betingelserne for at deltage i figurkonkurrencerne er, at alle figurerne i gruppe 1-5 er bearbejdet af udstilleren. Det kan være modellering, transformering/konvertering og bemaling, mv.

Fra det hjemlige skatkammer

Alt hvad der ikke falder ind under ovenstående kategorier, kan tilmeldes her. Det udstillede skal dog have en militærhistorisk eller figurmæssig forbindelse. Det kan være tegninger, publikationer, memorabilia, medaljer osv. Der er kun to betingelser: Det udstillede skal være fra før 1985, og der skal være gjort en særlig indsats for at fremstille eller samle det udstillede.

Best in Show

Overordnet præmie til den udstillingsgenstand af alle, som får flest stemmer.

Præmierne

Præmierne er som altid vinderdiplomer, vin og det flotte skjold til "Best in Show".

Uden for konkurrence

For dem som bare har lyst til at udstille hvad som helst af figurmæssigt eller militærhistorisk tilsnit uden at deltage i konkurrencen.

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Protector

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Bestyrelse

Præsident

Hans Chr. Wolter
Viovej 36, 3500 Værløse
Tlf. 4448 4342
wol@newmail.dk

Vicepræsident

Christian Raun
Tlf. 3331 2122
c.raun@webspeed.dk

Kasserer, adresser og adresseændringer

Otto Steen Jensen
Tlf. 4825 1883
chakoten.kasserer@gmail.com

Anvisningssalg

Aksel Willumsen
Tlf. 3254 0177
aksel@corfitz.com

Indmeldelse

Claus Mogensen
Tlf. 4817 2681
editor@it.dk

Selskabets hjemmeside
www.chakoten.dk

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Redaktion

Ansvarshavende redaktør
Henrik Denman
Skovbovængets Allé 28
4000 Roskilde
Tlf. 4632 5352
henrik.denman@mail.dk

Billedredaktør

Claus Mogensen
editor@it.dk

Layout

Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

Abonnement

Når man melder sig ind i Selskabet, er abonnementet inkluderet. Kontingent for 2014 er kr. 375,00
Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873

CVR-nr. 31148448

Tryk

PE Offset & Reklame
6800 Varde

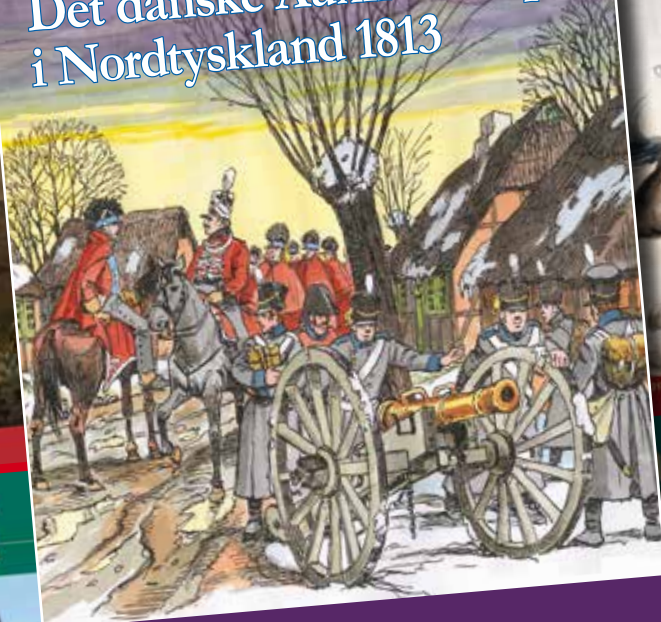
CHAKOTEN
2014.02.09

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Det danske Auxiliærkorps i Nordtyskland 1813

September 2013

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Store Nordiske Krig og tiden derefter

December 2012 67. årgang nr. 4

Marts 2013 68. årgang nr. 1